

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.</p> <p>Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p> <p>Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
--	---	---

N e z e t e k

az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről.

III.

(Nevelésügyünk. A ref. vallásuk száma és aránya az egyetemeken és jogakadémiákon. A gymnasiumok látogatottsága. Hittani és tanítóképző-intézetek tanulói számának csökkenése. Népiskolák. A ref. nők neveltetése.)

Azokban az államokban, a melyekben több különböző vallásfelekezet van egymás mellett s azok egyike vagy az egyházak többsége iskolákat s tanintézeteket tart fenn, ott különösen a kisebbségben levő egyháznak a lét- vagy nemlét kérdése: az egyház tagjai növendékeinek nevelési ügye. Tekintsük át röviden: miként állunk az ev. ref. egyházban a nevelés ügyével?

Egyetemünk nincs, de más egyháznak sincs, e tekintetben tehát megelőzve nem vagyunk. Az ev. ref. egyház 4 jogakadémiát tart fenn s e tekintetben minden más egyházat a hazában felülhalad. Az egyetemi és jogakadémiai hallgatók közt, a hitfelekezetünkhöz tartozó ifjak nemcsak a népességhez megfelelő arányban, hanem azonfelül résztvesznek s így egyházunk tagjainak magasabb fokú képzése s a polgári életben aránylagos helyfoglalásuk biztosítottnak tekinthető. Az egyetemi és jogakadémiai hallgatók közt 1881-től 1897-ig az ev. ref. hallgatók száma 759-ről 1184-re emelkedett s ugyanabban az időszakban, az egyetemi s jogakadémiai összes hallgatóság számában az ev. ref. hallgatók száma 16.28%-ot tett, tehát jóval magasabb százalékot, mint a melyet a ref. vallásuk az országos népességben elfoglalnak. Különösen a jogkari és jogakadémiai ref. vallásu hallgatók arányszáma a joghallgatók összes számában 17.84, a bölcsészeti hallgatók száma a bölcsészethallgatók összes számában 20.53% volt.

Fájdalom, nem ez az eset a hittani intézeteinkben és tanítóképezdeinkben, melyek kiválóan hivatva volnának az egyház érdekeit szol-

gálni. Hittani és tanítóképző-intézeteink hallgatói számában állandóan csökkenő irányzatot tapasztalunk. Hittani intézeteinkben a hittanhallgatók száma 1883-ban 452, 1884-ben 399, 1885-ben 361, 1886-ban 312, 1887-ben 271, 1888-ban 256, 1889-ben 259, 1890-ben 230, 1891-ben 249, 1892-ben 228, 1893-ban 206, 1894-ben 198, 1895-ben 174, 1896-ban 168, 1897-ben 157 volt.

Ugyanakkor, a kilencvenes években a róm. kath.-nál a hittudomány hallgatók száma a budapesti egyetemi hallgatók beszámítása nélkül 842 és 758 közt ingadozik, a g. kath.-nál 190-ről 163-ra, a g. keletiekénél 168-ről 140-re csökkent, az ágost. evang.-nál 87-ről 145-re emelkedett.

Az ev. ref. tanítóképző-intézetekben a létszám következően alakul: 1890-ben 235, 1891-ben 215, 1892-ben 228, 1893-ban 237, 1894-ben 196, 1895-ben 212, 1896-ban 162, 1897-ben 193. Állami és más felekezeti tanítóképző-intézetekben még egyszer annyi ref. növendék tanul, mint saját intézeteinkben, sőt az utóbbi időkben jóval több, így p. o. állami és más felekezeti tanítóképző-intézetben tanult 1896-ban 248, 1897-ben 292 ev. ref. növendék.

Tanítónőképző-intézetünk egy sincs, állami tanítónőképző-intézetekben azonban 1897-ben már 137 és más felekezeti intézetekben 80 ref. nő tanult, míg a róm. kath. tanítónőképző-intézetekben 1888-tól 1897-ig a nő növendékek száma 490-ről 1379-re, a gör. keletiekénél 58-ről 149-re emelkedett.

Hasonló hanyatló irányzattal, mint fentebb a ref. hittani és tanítóképző-intézetekről országosan elmondtam, találkozunk a debreceni főiskola hittudományi szakában, a hol a hittanhallgatók száma aggodalomra méltán okot szolgáltató módon csökkent, de a tanítóképző-intézet hallgatói számában is nyilvánvaló a hanyatlás. Míg p. o. 1879-ben a hittanhallgatók száma 112, 1882-ben 144, már 1888 9-ben csak 50, 1895/6-ban csak 34,

1896/7-ben 44, 1897/8-ban sem emelkedik 50-en felül. A tanítóképzőben a hallgatók száma 1889-ben még 106, 1896/7-ben az év végén már 81. Pedig a jótékony intézmények, az internatus, a konviktus, az ösztöndíjak ebben az időben is, sőt fokozottabb mértékben működtek. Ha megfigyeljük, hogy az irányzat évről-évre csökkenő, nyilvánvaló, hogy itt nem valamely esetleges, időleges tünettel van dolgunk, mely talán a jövő évben jóra fordul, hanem hogy a hanyatlás oly okra vezethető vissza, melynek hatása tartós vagy állandó. És ezt a hanyatlást annál kedvezőtlenebbnek kell minősítenünk, mert ha még a 10 vagy 20 év előtti állapot fenmaradt volna is, a népesség természetes szaporodása, tehát a lelkészi és tanítói teendők növekedése mellett még azt az állapotot is csak tengésnek, ha nem éppen hanyatlásnak kellene tekintenünk.

A gymnasiumok látogatottságában emelkedést észlelhetünk. Ime néhány adat:

Az ország összes gymnasiumaiban ev. ref. tanuló volt 1891-ben 5453, 1897-ben 6949. A gymnasiumok összes tanulói között 1891-ben ev. ref. vallású volt 15·70%, 1897-ben 15·93%. Ismét nyilvánvaló, hogy a gymnasiumok növendékei közt az ev. ref. vallásúak magasabb százzal voltak képviselve, mint az ország lakosságának számában. Az előbb említett időszak alatt, vagyis 1891-ről, 1897-re a gymnasiumokban a r. kath.-ok arányszáma 45·19%-ról 44·39%-ra, a g. kath. tanulók száma 5·35%-ról 5·19%-ra, a g. keletiek száma 5·58-ről 5·41%-ra, az ág.

ev.-ok száma 10·69-ről 9·83%-ra csökkent, úgy hogy az ev. ref. tanulókon kívül egyedül az izraelita tanulók száma emelkedett a gymnasiumokban, még pedig ez utóbbiaké 16·69-ről 18·27%-ra.

Kizárólag az ev. ref. gymnasiumok népessége volt 1892-ben 6400, 1897-ben 7716. Ebből reformatus 4728. Tehát ezek látogatottsága is tekintélyesen emelkedett. Az 1896/7. tanévben a 6949 ref. vallású gymnasialis tanuló közül 4728 tanult ref. gymnasiumokban, 2221 az állam, vagy más egyházak által fentartott gymnasiumokban.

A tiszántúli egyházkerület gymnasiumaiban is emelkedett a növendékek száma. P. o. debreceni gymnasiumban 1887/8. iskolai év végén 12 osztályban 589 rendes tanuló, tíz év után 1897/8-ban 731 rendes, 40 magán tanuló volt. A szatmár-németi-i gymnasiumban 1887/8-ban VI osztályban volt a tanulók száma 181, fokozatos emelkedéssel 1897/8-ban VIII osztályban 305-re szaporodott. Az egész egyházkerület 10 gymnasiumában 1894/5-ben 2668, 1895/6-ban 2909, 1898-ban 2835 tanuló volt beírva. Még örvedetesebb, ha ezeknek az intézeteknek a fejlődését tekintjük. Köztudomású tény, hogy az egyházkerületben levő csonka IV és VI osztályú gymnasiumokat az utóbbi évtizedben a fentartó hatóságok vagy már teljes VIII osztályú gymnasiumokká — habár állami segélyvel — kiegészítették s tanerőkkel ellátták, vagy a kiegészítés folyamatban van.

A mi az elemi iskolákat illeti, az ev. ref. egyház által fentartott elemi iskolák száma az

TÁRCA.

Tóth Sámuel jellemzése.

(Beszéd Tóth Sámuel sírjánál, 1899. évi április hó 20-ikán.)

Egy tanító árvája lépett 43 évvel ezelőtt (1856) a debreceni hittanhallgatók sorába szegényen, de lelki tehetségben gazdagon. Zaj nélkül, szerényen, de kitünően végezte tanfolyamát; ifjú kortársai között ragyogni nem kívánt, ibolyaként rejtezkedett, matematikai képzettsége volt ismeretes, a tanulói egyletek között az emberbaráti segélyre alakult, akkor viruló „tűzoltó társaság” iránt mutatott kiváló érdeket; a kortársak becsülték, de nem bámulták, másoknak hagyta ő a vezérkedést. Mint végzett hittanulót, pontosság, kötelességteljesítés jellemezte, érdemeiért a főiskolai tiszt-ségekre emeltetett.

Széniori ideje alatt húnyt el Aranyi István hittanár, a ki 42 évig tanította a dogmatikát: egy évig helyettes tanárul a széniorat alkalmazták. Ekkor fordult feléje az elismerés csilláma. Mint a múlt század végén Sinai Miklós helyére Budai Ezsaiást, úgy szemelte ki őt Aranyi helyére a kollégium főhatósága. Mialatt az ifjú tanár külföldön készült két évig, itthon Balogh Péter hatására a theológiára nézve nagyobb haladás történt, a dogma-

tikától elkülönített egyháztörténelemre új, 4-ik theologiai tanszék szerveztetett, abba is új tanár választott.

Az ifjú Tóth Sámuel helvét és német egyetemeken folytatta tanulmányait, Schleiermacher a nagy indító hatására akkor fuvallt ott a merész, független theologiai szellem, Schweizer és Schenkel adott szárnyakat annak, ezzel táplálkozott a magyar ifjú szomjas lelke, meglátszik székfoglaló beszédén; itthon azonban mérsékelt conservatív szellemet talált, az ő békés érzülete bizonyos közvetítő, némileg ruganyos, néha ingadozó iránynak lett foglyává.

A nagy német háború miatt, mely Ausztriát a német birodalomból kiszorította, a tanév 1866 november 6-án nyílt meg; e napon tartotta a két új theologiai tanár ünnepélyes székfoglalóját, ekkor lettem én tiszt-társává, azóta mindvégig gyöngéd méltánylat és barátság fűzött kettőnk között, melynek édes emléke maradt most rám.* Mint tanárt minden hallgatója mindvégig szerette, valami atyai jóság, puritán keresetlenség és kímélet sugárzott ki egyéniségéből. Imé, ez az ő *hittanári képe!*

A tanterem szűk falai közül csakhamar (1868) szélesebb mezőre szólította őt a felsőbb hatóság, e mező volt az egyházkerületi jegyzőség. A lappangó erőt!

* 1866-ban 96, 1876-ban 63, 1886-ban 47, 1896-ban 27 theologus ifjú hallgatta a hittant. Imé, hittanhallgatóink számképe

utóbbi években nemcsak fejlődésre nem mutat, hanem határozottan visszaesést tanúsít. Az országban már 1881-ben 2374 ev. ref. népiskola volt s az egész évtizedben némi ingadozással fenn tartotta ezt a számot. 1891-ben 2388 számmal a legmagasabb emelkedést érte el, azóta hanyatló irányt mutat, 1892-ben 2380, 1895/6-ban már csak 2250, 1896/7-ben 2147 volt az ev. ref. iskolák száma. A ref. tanítók száma 1891/2-ben 3044, ezek közül 84 nő, 1895/6-ban 2968, ezek közül 114 nő, 1896/7-ben 2877 ezek közül 124 nő. Sőt az iskolába járó tankötelezettek száma sem növekedett, mert 1891/2-ben a ref. vallású tankötelezettek 85 6^o-a járt iskolába s ez a szám 1894-ben egészen 81 4^o-ig csökkent s még 1897-ben (84 66^o-kal) sem érte el az 1891/2. évi százalék magasságát.

Rendkívül érdekes és tanulságos volna, ha ezek az adatok és külső jelenségek mellett megfigyelhetnénk iskoláinkban a tudás, az értelmi fejlődés és előhaladás mértéket, az erkölcsi és vallásos élet bensőségét, fejlődését vagy hanyatlását. Új és tág nézőtér tárulna szemünk elé. A magam részéről azonban csak szűk térre szoríthatom észrevételeimet, mert sokkal szűkebb téren figyelhettem meg ezeket a különben is nehezen megfigyelhető állapotokat, sem hogy megfigyeléseimből az általánosra következtetést vonhatnák le s itéletet alkothatták. De meg ez a megfigyelés és a következtetés levonása szakértők feladata lehetne. Az iskolai előhaladás és magaviselet jelzéseiből nem mernék oly következteté-

seket levonni, a melyek iskoláinkban az ismeret, tudás előhaladásának mértéket, a vallásos és erkölcsi nevelés fokát s annak hatásait jellemeznék. Nem hallgathatom el azonban azt a tapasztalatot, hogy elemi iskoláinkban — ha nem tévedek — semmi, vagy majdnem semmi oly ismeretet nem nyer a gyermek, a mi egyházunk múltjával és irányával, történelmével és az újkor fejlődésére, sőt más egyházakra is gyakorolt befolyásával, hatásával megismertetné. Nem mondom ezzel, hogy iskoláinkban vallásos ismereteket nem nyerne a gyermek, de tudjuk, hogy ezeknek az ismereteknek megértése, a vallás mélységeibe való behatolás, nem az elemi iskola feladata s hogy a vallásos érzés támogatása s meggyőződéssé érlelése tekintetéből az egyháztörténelem s a ref. egyháznak szabadságra törekvő irányzata s intézményeinek megismertetése hathatós eszközül szolgálhatnak.

De még egyházunk művelt tagjai, az egyházi ügyek iránt érdeklődést tanúsító művelt férfiak közt is csak ritkán találunk olyat, a ki a ref. egyház múltjával, intézményeivel foglalkoznék s akárhányszor olyat, a ki a protestáns szellemi irányt nem ismeri vagy tetteivel megcáfolja.

A ref. nők pedig — nem vádolgatok hozom fel ellenük, mert nem ők a hibások, hanem nevelésük — ritka kivétellel, kezdetleges képzetet sem tudnak maguknak alkotni arról, hogy a születés esetlegén kívül mi az, vajon valamely eszme, elv, vallásos meggyőződés vagy pusztán érzelm, a mi őket a ref. egyházhoz s valláshoz csatolja. Hiszen az

felfedezték, ő született jegyző volt, életeleme a gyűlések s a toll, mely a tárgyalásokat megörökíté. Mint az arab puszta Mózes vesszeje által érintett sziklaja ontotta a forrást: úgy fakadt a közbizalom érintésére tőle és általa a feljegyzések áradata minden vonalon, a gyakorlati érvényesülés végzése alakjában, táplálva közügyünket. Egyházkerületi, tanügyi, megszámálhatatlan bizottsági, konventi és zsinati jegyzősége 28 éven át páratlan mennyiségű és hatású cikkek és adatok tárházát hozta létre, irodalmi téren kiadott 12 rendbeli műve is e tárgy körül mozog. Collegium, kerület, országos egyházunk majdnem 3 évtizede az ő tolla és buzgalma által marad törvényes végzése alakjában a történet megírójának fentartva.

Neve országossá lett, nincs oly ref. egyháza hazánkban, ki előtt az ő munkássága ismeretes nem volna. Mi is láttuk őt néha, mint püspök-helyettesítőt (1887/8-ban) iskolai ünnepélyeket vezetni.

Felölelte lelke főiskolánk egész ügyét; épen úgy érdekelte a tanítóképezde újjászervezése (1873), mint a jogakadémia kiegészülése (1875); a collegium épületének szellemi várnégyszeggé alakítása (1870), mint az 5-ik theologiai tanszék feállítását, s közepiskolánk fokozatos fejlesztése; sőt első volt, a ki tanulmányt tett közé (1875) az egyetem eszméje érdekében. Nem egy szaknak élt, hanem az egésznek, a köznek. Ha Széchenyit

a nemzet, őt a magyar református egyház „napszámosa” dísznevével illethetjük éjjeli, nappali folytonos dolgozásáért. Ma megmérjük az izom-erőt, az a 40 kötetre tehető jegyzői és kiadói munkálat, mit az ő esze, keze és tolla előállított, oly buzgalmi erőt képvisel, melyhez hasonlót egyházunk eddigelé fel nem mutathat; pálmáfához volt ő hasonló, nőtt, izmosult a teher nagysága alatt. *Ez a közügy emberének képe!*

A mily felemelő a munka-pyramis szemlélése, melyet ő állított elő, s melyen fáradhatatlanságának zománca ragyog: époly megdöbbenő, sőt leverő az utolsó két év tapasztalata; élete 59-ik évében, a délponton hirtelen állt elő a változás, a feszített húr megpattanása, a derűs ég elborulása! Eddig a tavaszias erővel viruló élőfa állt előttünk, melyet levelek, lombok, virágok, gyümölcsök sokasága díszített: a válság beállván, gyorsan, két év alatt, egymásután hullatta le leveleit, a kedves főjegyzői, majd levéltárnoki, végre hittanári tisztét tette le, mint vitéz katona „az emésztő idő” (tempus edax rerum) parancsára sorba rakta le annyi küzdelemben edzett fegyvereit. Ködbe vonult lélekkel, könybe borult szemekkel kellett szemlélni a lombvesztett kopár fát.

Utolsó feljegyzése *hattyú-szózatává* lett, főjegyzőségéről lemondását (1897 máj. 1.) még maga írta, benne — mint banya rétegében a fém-ér — egész egyénisége

üdvözülés kizárólagosságát magunk sem vindicaljuk egyházunknak. Valóban azt hiszem egy nő számtalan nőnek érzelmét és tudatlanságát fejezte ki, a midőn kitérésí szándékát a ref. lelkésznel jelentvén, ennek intéseire azt felelte, „hát miért ne lennék katolikus, hiszen az *is szép* vallás.“

Ugy vélem, hogy el van nálunk általában s el van középiskoláinkban is hanyagolva a protestáns szellemű nevelés, nincs elég gond fordítva arra, hogy ifjaink egyházunknak öntudatos tagjaivá növeltessenek. Egyháztörténelmünk irodalmilag sincs megfelelően művelve, oly méreteken, hogy az, az önképzés eszköze lehessen, az iskolai tanulmányok közt pedig az egyháztörténelemnek alárendelt szerepe van. — Ugy vélem, hogy nevelés által nincs megismertette, beoltva és jellemmé növelve ifjainkban az a világ-szellem, mely a protestántismusként alkotó eleme s mely a protestántizmus és katholicismus közt intézményeikben éles választó vonalat képez, melyet azok is képesek felfogni, kik a vallásos tételek bírálatába bebocsátkozni nem tudnak vagy nem akarnak s mely a skeptikusok lelki életében is oly hatással lehet, hogy őket a közönyösség elhagyására s egyik vagy másik irány mellett állásfoglalásra kényszeríti.

A művelt nőket hazánkban úgy egyházunk tagjait, mint a más vallásúakat csaknem mind egyformán, vagy otthon a családban nevelők, vagy zárdákban apácák nevelik. Ev. ref. nőnevelő intézetünk csak a kezdet kezdetén van s a mi talán még súlyosabb hiba: tanítónőképző-intéze-

tünk egyáltalában nincs. A művelt nőknek az a része, a kiket a német és francianyelv elsajátítása okából idegen nevelők nevelnek, nevelőnőiktől sem hazafias, sem protestáns szellemű vallásos nevelést nem nyerhetnek. Ezeknek a nevelőnőknek a legtávolabbi képzetük sincs a magyar nemzet példátlanul vonzó, tanulságos, az eszmék szolgálatában határtalan kitartást és áldozatot tanúsító történelméről. Ezeknek a növendékeik aztán tudnak valamit Jámbor Lajosról, Kopasz Károlyról, Vastag Károlyról és Együgyű és Hebegő Lajosról, de Bocskairól, Bethlenről, Rákóczyról s azokról a küzdelmekről, melyeket a magyar vallásáért, szabadságáért, eszmékért vívott, melyek egyháza, vagy nemzete iránt lelkesítenék, vagy semmit, vagy vajmi keveset. Ezek a német vagy francia nők bizonyos fensőbb-séggel néznek le a barbár magyarságra, a melyből növendékeiket ime ők vannak hivatva kiemelni. Azt arészét a művelt nőknek, kiket egyházunk tagjai közül zárdákban apácák nevelnek, természetesen épen oly kevéssé fogják protestáns szellemben nevelni, mint a nevelők növendékeiket s bármily vonzalommal viseltetnének is nemzetünk iránt, képtelenség volna tőlük várni, hogy Kálvin puritanizmusát, hogy a gondolat-szabadság fenségét, a szabad vizsgálódást s ezeknek úgy az egyházakra, mint az általános történetre, különösen nemzetünk történetére való befolyását ők ismertessék meg növendékeikkel s ezt a protestáns szellemet ők csepegtessék be a növendékek lelkébe. Tehát az egész vonalon

nyilatkozott meg, írta abban: „A sok munkában kifáradtam . . . A szeretet, békeség és egyetértés lelke legyen velünk és hassa át minden törekvésünket.“ *Ez az ember képe!* Igen, a szeretet fényvonala húzódott át egész életén, kitűnve első tettében, midőn atyjának állít sírkövet; kitűnve azon 5–6 százra tehető theologus ifjakban, kik 32 éven át hallgatói voltak, kiket mind szeretett, s kik közül a szegényebbek egész sora titkosan is hálával emlékezik a jótevő tanár nemes szívére. Augustinus szép tétele: „a szeretet szeretetet szül“, igazolódott nála is, szerette őt mindenki, mert gyűlölet, hiú gőg lelkéhez nem tapadhatott; ő nem Erasmus volt, kitől csak félték, és a ki vonzani nem tudott. Épen ellenkező: szerették, tisztelték kartársai is példátlanul.

Hattyú-szózatának második vonása a békesség. Valóban ő nem harcoló (polemikus), hanem békéltető (irenikus) theologus volt, azon magas keresztyéni erény domborodott ki nála, mely még az ellenség iránt sem mutat szeretetlenséget, galambi lelkület. Melanchthonhoz hasonló jellem, inkább türt és felette sokat, de nem sértett, az orániai paizszsal, a „hallgatagság“-gal vértette fel magát a viharok alatt. Ebből folyt harmadik vonása az egyetértés, innen az ő közvetítő magatartása, lágy-sága, finomsága, de egyúttal azon tünet, hogy a nagy elvi viták harcában a fegyvert, a szót, a tollat másnak engedte át.

Hattyú-szózatának megírása után kiesett a toll

kezeből, a betegség nyugalomba tette ezt. Kényszer-nyugalom! A tanárok s tanulók koszorúja veszi körül nyílt sírodat. Kettős élő keret, melynek központi díszes képe te valál. Leszállanak tetemeid azon ős város temetőjébe, hol a tudomány hősei pihennek. A dogmatikai tanszéken elődeid nevezetesebbjei: Tornai István (1634), a ki Volléb, — Mártonfalvi György (1681), a ki Amesius, Szilágyi Sámuel (1747) és Szatmári István (1760), a kik Pictet, — Szilágyi Gábor (1790), a ki Stosch theológiáját honosították be és két elődöd: Budai Ezsaiás és Arany István hamvai a földben nyugosznak, ezek poraihoz vegyül és merül a tiéd is.

Meghatottan veszünk utolsó búcsút tőled, szeretett kartárs, jó barát, főiskolánk és egyházunk munkás, hű fia! Ninesen nekünk e földön maradandó városunk, elmegyünk elődeink útján oda, hol nem emberi kézzel csinált hajlékok fogadnak. Azt kívánjuk, mit lelked is óhajtott, hogy a letűnt csillagok helyébe — óh! még az ég tündöklő teste sem halhatatlanok — támaszson a teremtői egyedül örök Gondviselés újabb csillagokat, főiskolánk, egyházunk és hazánk egére! Isten legyen és maradjon velünk, gyászoló nőddel és két árváddal e földön! Isten legyen lelkeddel, mely már közeleg megváltó Jézusához!

Balogh Ferenc,
hittanár.

sehhol a világiaknak, különösen pedig a nőknek protestáns, református szellemű nevelését nem tapasztaljuk.

Nem akarom megelőzni az egyházi életünkben észlelt, fentebb vázolt hanyatlás okainak összetartozó kifejtését, melyet e cikkek további részére tartottam fenn, de nem tartóztathatom magamat már itt annak a kérdésnek felvetésétől, hogy a ref. vallású nők ily nevelése s a protestáns szellemű nevelésnek ilyen súlyos elhanyagolása mellett számíthatunk-e jogosan más eredményre mint arra, a miért naponként panaszkodunk s nem magyarázza-e meg már maga ez a tényállás a kitéréseknek s az egyházunk hátrányára kötött szerződéseknek keletkezési okát?

Ritoók Zsigmond.

KÖZÉLETÜNK.

Még egyszer a nagykorú férjetlen nő egyház- és családtagok egyházi adózásáról.*

A Debreceni Prot. Lap folyó évi 5-ik számában fölvetett gyakorlati kérdések harmadikára M. Nagy István úr „Adózzék-e a 24 éves hajadon?” címmel válaszolt a 10-ik számban. Mindenesetre érdekes s a magyar magánjog elveivel is argumentáló okoskodása végső eredményben oda sarkallik, hogy a 24 évet betöltött leány-családtag, kivéve ha örökölt és önálló ipart űz — tegyük hozzá, hogy tisztességes javadalommal dotált hivatalt visel — egyházi adóval meg nem róvható.

Legyen szíves megengedni nekem is, hogy e dologhoz hozzászóljak; nem azért, mintha azt várnám felszólalásomtól, hogy a fenforgó kérdést ez döntse el, hiszen arra egyikünk sem hivatott, miután az ügy immár az egyházmegyei közigazgatási bíróság elbírálására vár. De észrevételeimet meg akarom tenni azért is, mert már akkor, midőn ama gyakorlati kérdés megjelent az 5-ik számban, némi sejtelmem volt arról, hogy itt részben én is érdekelt fél vagyok, a mennyiben nagytiszt. szerkesztő úrhoz Darvasról intéztek ez ügyben kérdést, a miről pár nappal később meg is győződtem, mert az adókivetés elleni felebbezést nt. szerkesztő úr megokolásával hivatalomhoz beadták, s hogy csakugyan a nagytisztületű szerkesztő úr megokolásával, ezt bizonyítja a beadott adókivetés elleni felebbezés, mely a nt. szerkesztő úr érvelésével szóról-szóra megegyez.

Konstatálom tehát, hogy az eddig ismeretlen egyházközség: Darvas.** A felszólaló, a kérdést tevőt,

* E cikknek már ezen címére azt a megjegyzést kell tennünk, hogy benne nem híven van visszaadva az a kérdés, melyre lapunk 5-ik számában feleletet provokáltunk és a 10-ik számban nyertünk is. A kérdés teljes hűséggel adva, így hangzik: „A *nem önálló*, de 24 évet betöltött leány-családtagok párbérrel megrovhatók-e?” stb. Szerintünk az egész kérdés azon fordul meg, hogy a leány-családtag *nem önálló* s így ezt nem volt helyes egyszerűen leghagyni. Szerk.

** Ugyan-ugyan, hát micsoda positiv s az önnönmagát találva érzésen kívül fekvő alapon méltóztatik ezt konstatálni, holott mi tulajdon *magunk sem* konstatálhatjuk! A tényállás ugyanis az, hogy az a kérdés hozzánk minden személyi, sőt minden helyi vonatkozás nélkül olyan formában küldetett be, a mint azt lapunk 5-ik számában közöltük. A beküldő névaláírásán kívül nem volt ahoz csatolva semmiféle kommentár s mi tulajdonképpen ma sem tudjuk, hogy vajjon e kérdés gyökérszála

a felebbezöt említenem nem szükséges, mert az a dolog lényegére nézve úgy sem döntő: különben is: nomina sunt odiosa.

Nem szándékozom M. Nagy István urat a magánjog terére követni, hiszen itt kizárólag egyházi ügyről van szó, melynek elbírálása függetlenül a magánjogtól elvitázhatatlanul, egyházi törvényünk alá esik s a magánjoggal semminemű kapcsolatba nem hozható. S itt csak annyi megjegyzésem van, hogy az egyházi adózásnak „*párbér*” nevezete bármily közkeletű legyen, nem bizonyít egyszersmind annak helyessége és kifogástalan volta mellett, legalább napjainkban már igen sok helyen nem. Régebben helyes lehetett amaz elnevezés, kizárólag a házaspár levén az egyházi adóalap; de ma már hány száz meg száz gyülekezetünk van, a hol az adókivetés birtokaránylagosan, vagy állami egyenes adó után bizonyos százalékokban történik. Épen azért én nem is nevezem az egyházi adót soha párbérnek, hanem a minek tulajdonképpen neveznem kell, t. i. egyházi adónak. Ebből azonban ismét nem következik, hogy az én illetén fel fogásom a legjobb, vagy talán csálhatatlan volna.

A kérdés lényegére térve, szerény nézetem szerint a dolog azon fordul meg: *egyenlő mértékkel mér-e egyházi törvényünk a férfi és nő egyháztagnak?* vagy más szavakkal: *ugyanolyan értékű és beszámítás alá jöhető tag-e az egyházban a férfi, mint a nő.** Igen? vagy nem? S ha nem, ha különbséget teszünk a férfi és a nő, mint egyháztagnak között, akkor M. Nagy István következtetése megállhat. De ha nincs különbség, akkor az okoskodás ismét könnyű. Ha viseli a férfi tag a reá eső terheket: viselje a vele egyenlő beszámítás alá eső nő tag.** Hogy pedig sem a törvény, sem a jogszokás és gyakorlat a férfi és nő között különbséget nem tesz, elég rámutatnom az egyházaknak a közigazgatási pénztár részére a kanonika vizitáció alkalmával évenként fi és nő lélekszám után egyenlő mértékben fizetett járulékára. Az egyház pénztára viseli a terhet minden, akár fi, akár nő, lélek után egyenlően; jogos és igazságos is más jövedelmi forrás nem létében, a nagykorú egyháztagnak, férfiakat és nőket egyenlően, bizonyos mérsékelt egyházi adóval megróni; és ez korántsem a tyrannizmus szelleméből, de a szeretet s az egyenlőség törvényéből foly ama parancs szerint: „*egymásnak terheit hordozzátok.*”

Jogosnak es igazságosnak mondtam az ily értelemben történt adókivetést s hozzáteszem, hogy az a törvény szellemével is megegyező. Nem kell felednünk, hogy mindig csak egyházam szempontjából s annak viszonyaira tekintettel szölok; más egyház közelebbi viszonyait nem ismerem, azokra a törvényt sem akarom alkalmazni.

Tehát az egyházi törvények 245. §-a kimondja: „*Évi személyes járandóság avagy rendes egyházi*

tényleg valamelyes speciális helyi és személyi viszony talajába nyúlnak-e vissza, vagy pedig pusztán, mint érdekes egyházi jogi kérdés lett beküldő által felvetve? Természetesen még kevésbé tudhatta ezt M. Nagy István. Tisztelted tehát feltétlenül téved, mikor — a mint látszik — a rideg, tárgyilagos kérdés s arra adott válasz háta megett holmi alakoskodást sejt. El lehet e kérdést bírálni teljesen objective is s ha már egyáltalán méltóztatott ezt bizonyos subjectiv természetű mysticismusba beburkolni, — az az egy kétségtelen, hogy ennek a mysticismusnak a subjectumai nem mi vagyunk. Szerk.

* Már meg-meg el méltóztatott felejtkezni — itt már kétszer is! — arról a fatális jelzőről: „*nem önálló!*” Csak sziveskedjék ezt a boszorkánykövet komolyan figyelemre méltatni, mert valószínűleg ezen fog összetörni tiszteltednek törvénytárgyazata. Szerk.

** A „nem önálló” is? ?

Szerk.

adó fizetését illetőleg az eddigi gyakorlat érintetlenül hagyatik." Egyházközségemben pedig az „*eddigi gyakorlat*“ az érvényben álló törvények keletkezésénél jóval régiebb. E szerint az általunk gyakorolt adókiivetés törvényes is.*

Nem ismerhetem tehát el M. Nagy István úr ama szavainak igazságát, hogy adókiivetésünkkel, a 247. §-al jöttünk volna ellenkezésbe. Ez csak akkor történhetne meg, ha a legközelebb megalkotandó új adókules alkalmazásakor az illetőt, vagy illetőket személyök után esedékes járandóságon kívül még osztályszerinti adóval is megróvnánk.

Még csak röviden néhány szót nt. szerkesztő úrnak a Lap legutóbbi számában * alatt közölt fejtegetésére. Az Egyházi Törvények 195-ik §-a elsorolja, hogy választásoknál kik birnak szavazati joggal. Ebből azonban nem következik az, hogy a nagykorú leányok** nem róvhatók meg egyházi adóval. A kik adót fizetnek, választhatnak is s ha a nagykorú leány fizeti adóját, természetes, hogy megadom neki a választói jogosultságot is és akkor megvan a jog is, ha megtartatik a kötelesség. De én nem erre helyezem a fősúlyt, hanem az egyházi törvények ama szakaszára, mely úgy a tisztelt cikkirő M. Nagy István, mint a nt. szerkesztő úr figyelmét, úgy látszik, elkerülte. Kérdem: vajjon abban áll-e az egyháztagok joga csupán, hogy választói jogosultsággal birjanak? Korántsem! Soknemű jogot gyakorolhatnak és némelyek gyakorolnak is. Nevezetesen az Egyházi Törvények 17. §-a szerint: „*Az egyházközségi tagoknak jogukban áll: a közönséges isteniszteletet, sákramentumokat, mindenféle egyházi és iskolai intézeteket, a lelkészek, tanítók stb. szabályszerű hivatalos szolgálatát igénybe venni és használni.**** Ime, ezek és még több elő nem soroltak — a választói jogosultságon kívül — az *egyházközségi tagok jogai*, melyeknek ellenértékül fel vannak sorolva *kötelességeik*: „*Ugy magánéletökkel, mint közszolgálatukkal az egyház és iskola javát előmozdítani stb. stb. az egyház és iskola fentartása céljából rájuk rótt terheket pontosan viselni.*“ Itt jő aztán elő ama kérdés eldöntése, melyet fentebb fejtegettem, t. i. ugyanolyan értékű tag-e az egyházban a férfi, mint a nő? Mert arról, hogy kiket lehet ily egyháztagokul tekintenünk, a törvényben nincs említés; e tekintetben itt az egyéni felfogás, a szokás és gyakorlat adja meg a direktívát.

Ennyit láttam jónak álláspontom igazolására s eljárásunk törvényességünk védelmére felhozni, záradéku kockáztatom e két pontba foglalt egyéni nézetemet:

1. Nagytiszteletű szerkesztő úr a fenforgó viszonyok és körülmények felől vagy nem nyert kimerítő felvilágosítást, s ha igen, úgy az a valóságnak meg nem felel s ekként mint az állapotokkal ismeretlen adott ez ügyben tanácsot.****

* Szerintünk olyan joggyakolat, mi a törvény szellemével ellentétben áll, — törvényes soha sem lehet. Tehát ön megadóztatja a *nem önálló* nőket; de p. o. mit fog tenni a lelkészválasztási joggal? E jogot ön az ekként megadóztatott *nem önálló* nőnek nem adhatja meg, mert az ellen tiltakozik a 195. §. Ha jogot nem adhatunk valakinek, törvényesen arra a jogon alapuló kötelezettséget sem róhatjuk rá. Szerk.

** Ismét kénytelenek vagyunk figyelmeztetni Tiszteletet, hogy „*nem önálló*“ nőkről van szó! Szerk.

*** No, ilyen törvényt magyarázat mellett akár a két napos csecsemőket is adó alá vonhatná Tiszteleted, mert sokszor p. o. a keresztség sákramentumában a két napos csecsemők is részesülnek! „*Sapientia parva regitur mundus!*“ Szerk.

**** Annál a kérdésnél nincs is szükség a viszonyok ismeretére. Úgy a hogy az fel volt állítva, objective el lehet azt bírálni. Szerk.

2. Ha elfogadjuk is M. Nagy István ur érvelését. meg vagyok győződve, hogy a darvasi ev. ref. egyház eljárását, az illetékes forum, épen a specialis viszonyokra tekintettel helyben hagyja s így nekünk ez ügyben végre is nyert perünk leend.*

Háger Miklós,
ref. lelkész.

A szatmári ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Tartatott Szatmáron 1899 ápr. hó 6—7-én Biky Károly esperes és Isaák Dezső e. m. gondnok, majd Szegedy Antal s dr. Böszörményi Emil vil. tanácsbírák elnökölte alatt.

Konstatáljuk, hogy ama felséges szép chorálunkat, a „*Jövel Szent Lélek Úr Isten*“-t aligha énekelik valahol szebben, mint szatmári egyházmegyénk közönsége, mikor ily szép számmal van egybegyűlve, mint volt e mostani közgyűlésünk alkalmával is. A férfias hangok minden scálája gyönyörű symphoniába olvadva zengte a „*Veni sancte*“-t, s ennek elhangzása után a mi egyszerűen, de annál meghatóbban imádkozó esperesünk vezérelte lelkünket a minden kegyelem Istenének zsámolyához. Majd köszöntve az egybegyűlteket, rövid, velős szavakban esetelte egyházunk külső-belső viszonyait s reménységét fejezve ki az iránt, hogy egyházunk, közelebről egyházmegyénk magas missiójához híven végzendi feladatait, s győzedelmesen állja ki az idők próbáltatásait. — a közgyűlést megnyitá.

Gyűléstagok szokásos igazolása után dr. Böszörményi vil. tanácsbíró megválasztatását jelenté esperes s erősíté meg egyházmegyénk, mire az elválasztott férfiú leteszi esküjét s valóban lelkes, az egyház, a vallás feladatát talpraesetten esetelő beszéd s az egyházmegyei lelkészi gyámintézetnek (*nyugdíjintézetet* említett a „*jókedvű adakozó*“, de ez bizonyára lapsus linguae volt, mert nekünk nyugdíjintézetünk nincs) 100 frt azonnali adományozása után, a gyűléstagok szívélyes ovációja közben tanácsbírói székét elfoglala. Éltesse Isten sokáig!

Ezután esperes jelentett a lelkészi karban őszi közgyűlésünk óta történt változásokról; így *Fésős András* sz.-németi lelkész meghalt 1898 nov. 20-án, 58 éves korában; *Barkász Bálint* borzovai lelkész 1899 jan. 28-án. Az angyalosi egyház *Ujlaki Béla* jákói lelkészt egyhangulag, a darai egyház meghívás útján *Csiszár István* zsarolyáni lelkészt, a mándi egyház — per tot discrimina rerum — *Csepelyi Menyhért* fugyi-vásárhelyi lelkészt, a zsarolyáni egyház *Győry László* nagytarnai lelkészt választotta meg lelkészül. Az utóbbi négy választásra esperes ki is adta a beegyezést azonnal s az egyházmegye minden szó nélkül helybenhagyta azt.

Nem így történt a sz.-németi lelkészválasztással. Tudvalevőleg *Pótor Dániel* sz.-ujlaki lelkészt választották meg Sz.-Németibe 17 pályázó közül nagy szótöbbséggel; maga a választási actus lefolyása törvényes volt. De urbi et orbi tudva van az is, hogy mik történtek s mik nem e lelkészi állomás betöltése körül. Mindez nem alterálta volna az esperest, hogy a beegyezést kiadja; de a választási jegyzőkönyv mellékletei között talált egy olyan okiratot, a melynek tartalma fölött nem nézhetett el s annál fogva a beegyezés kiadását felfüggesztette. Abban az okiratban ugyanis

* Ne méltóztassék örülni az efféle „nyert perek“-nek. Legjobb az ilyen ügyeket oda haza szép esendesen *szeretettel* elintézni. Mihélt bíróság dönt, bármely fél javára essék is az, megmarad a fanyar utóiz. Mi egyébbiránt annak a bírósági ítéletnek nem akarunk praeveniálni, azért nem kommentáljuk tovább tisztelettel „*meggyőződését.*“ Szerk.

egyik visszalépő pályázó azt hozta a sz.-németi-i közönség tudomására, hogy ő „jellemtelen vásárba nem engedí nevét bevitetni.“ Az egyháztanács ugyan, a melynek éléről — közbevetőleg mondva — fő- és algonok és egyházi jegyző épen a választást megelőző kvalifikálhatatlan bánásmód miatt leköszönt s a mely aztán inye szerinti vezetőséget állított élére, — rágalomnak minősítette a fentebbi nyilatkozatot; de esperesi megkeresésre az illető pályázó nyiltan, férfiasan kijelentette, hogy állítását fentartja, mert „a nála megfordult lelkész-hallgató küldöttség tagjai egyezően azt állították, hogy azért választják meg Pótor Dánielt, mert egy év mulva fia, Pótor Elemér javára le fog mondani.“ Az esperes kérte eljárásának helyeslését, illetve az ügy érdemében való intézkedést. Pro et contra vita után — a melyben bizony elég kevés méltattattak az erkölcsi motívumok — következőleg határozott közgyűlésünk: „A szatmár-németi egyház lelkészválasztására vonatkozólag helyesli egyházmegye esperes azon eljárását, hogy a felmerült gyanus jelenségek folytán beleegyezését a megválasztott lelkész meghívásához egyelőre felfüggesztette és az intézkedést az egyházmegyei közgyűlésnek tartotta fenn. Az egyházmegyei közgyűlés is, a visszalépett pályázó által tanukra hivatkozással állított azon alkut, hogy Pótor Dániel csak azért lett megválasztva, mert egy év mulva fia javára le fog mondani, — valódisága esetében maga részé.öl, mint az egyházi törvényekbe ütközöt és erkösetelent megbotránkozással fogadná, elítélné és alkalmasnak tartaná arra, hogy ez alapon a választás megsemmisítessék, — mindazáltal tekintettel arra, hogy a választás e választási jegyzőkönyv tanúsága szerint törvényesen folyt le s úgy a választás az egyházi törvény 230. §-a szerint meg nem semmisíthe ő, s tekintettel arra, hogy az egyházi törvény 231. §-ában körülírt módon az egyház választói jogosultsággal bíró tagjai részéről törvényes időben a választás ellen panasz nem emeltetett (jegyezzük meg: a hallatlan terrorizmus miatt egyedül) s így a vizsgálat elrendelésére törvényes alap nincs: a szatmár-németi egyház lelkészválasztása egyházmegye részéről jóváhagyatik és esperes feljogosítatik a beleegyezésnek kiadására.“ (Jegyzette: ifj. dr. Farkas Antal, vil. jegyző.)

Esperesi jelentéssel kapcsolatosan *Lénárd Ede* végzett hittanhallgatót *Sz.-Dobra, Hodossy Lajost* Szatmár-Németibe s *Lövey Miklóst* Csengerbe segéd-lelkészül bekebelezte közgyűlés. Tanítói változás annyiban történt, hogy *Kecskeméthy Károlyt* Csekébe, *Kalik Juliánát* Kölcsebe s *Józsa Antalt* Urába választották el. Második tanítói állomás létesítették az év folyamán *Keérben, Gacsályban, Tunyogon, Ováriban, T.-Kóródon, Csengerben.* a negyedik; *Panyola, Kocsord, Őkőritő, F.-Gyarmat, Cs.-Bagos, Vetés,* ez időszereint nincsenek abban a helyzetben, hogy az új tanítói állomások szervezetét keresztül vigyék; mind a mellett *Cs.-Bagos és Vetés* erre sürgősen felhivatnak.

Felsőbb hatósági iratokról, kiosztott segélypénzekről, tanítói korpótlékokról szóló esperesi jelentés tudomásul vétele után megválasztattak az időszaki tanács rendes tagjaiul: *Bélteky Albert, Szegedy Antal és Nagy László,* póttagjaiul: *Dienes Dezső, Mártha József és Szabó Zsigmond.*

A szatmári felsőbb leányiskolával kapcsolatos tanítónőképezde mikénti szervezése fölött a testvér nagybányai, nagykarolyi és máramaros-ugocsai egyházmegyék megbízottaival folytatandó tanácskozásra fölkérte közgyűlés esperes és gondokon kívül *Bélteky Albert, Szegedy Antal tanácsbírákat* és *Tabajdi Lajos* szatmári egyik lelkészt

(fájdalom! ő a felkérésnek már eleget nem tehet; pedig de örömet tett volna eleget!).

Következett ennekutána a szatmári főgymnasiummal kapcsolatos konviktus javára 10 évi lélekszám szerinti krajcáros adónak megajánlása. A dolog nem ment egészen simán; nem azért, mintha a cél nemes, nagy horderejű voltát valaki el nem ismerte volna; sőt inkább az iránt nem volt eltérés, hogy a konviktus felállítására, illetve biztosabb alapon fejlesztésére égető szükség van (bár előbb tettük volna), csak az időt nem látták némelyek eléggé alkalmasnak, ily nemű új tehernek az egyházaink nyakába vetésére. Különösen lapoldali egyházaink az csesdi lép lecsapolásával járó óriási teherrel lesznek sújtva e mostani évtől kezdve; s bármily kevésnek tünnek is föl első tekintetre ez a lélekszám szerint fizetendő krajcáros adó: tetemes összeget képvisel akkor már, midőn más nagyobb, súlyosabb kötelezettségek teljesítése után kell lerövíni. Annál fogva úgy gondolkodtak némelyek, hogy egyelőre ajánlatosabb lenne nem tenni kötelezővé a krajcáros adót, hanem magán úton indítani gyűjtést a „jó kedvű adakozók“ között; ez a propositió azonban mellőztetett; a többség elfogadta 1900 január 1-től számított 10. évre a krajcáros adót.

Számvevőszék, közalapi bizottság, országos lelkész gyámintézeti ellenőrző bizottság s építető bizottság jelentése után, a „Tiszavidéki lelkészi kör“ több felterjesztése került tárgyalás alá. Ezek közül érdekesebbek a következők: 1. Mi módon lehetne az egyh. törv. 90 és 92. §-ának érvényt szerezni, a presbyteriumoknak módot nyújtani e §-ok alkalmazására, a *presbyteri tisztet elvállalni vonakodókkal szemben?* 2. Mi a teendője a presbyteriumnak az oly presbyterrel szemben, ki a gyűlésekre nem jár, ott egymásután háromszor vagy többször is meg nem jelen? 3. Ha a presbyteriumból választatik a gondnok, be kell-e annak helyét tölteni a presbyteriumban vagy nem? 4. A presbyteri tiszt becsesebbé tétele végett nem volna-e ajánlatos három évenként számba venni az egyházmegye összes presbytereit s az egyházmegye jegyzőkönyvének melléklete gyanánt kinyomatni neveiket?

A két első kérdés eldöntése a törvényhozó testület jogkörébe tartozónak mondatván ki: a zsinat tárgyai közé fölvéve elét fogja egyházmegyénk kérelmezni. A 3-ikra nézve úgy döntött közgyűlésünk, hogy a presbyterek közül választott gondnok helyére ideiglenesen pöttag hívassék be. A 4-ik kérdésre elfogadta a propositiót s három évenként számonkéri, kinyomatja az összes presbyterek neveit.

Az országos lelkészi nyugdíj intézet felállítását kívánna megsürgetni a „Tiszavidéki lelkészi kör“, mint-hogy azonban, a kerület múlt őszi közgyűlése 292. sz. határozatával e tárgyban fölterjesztést tett a konventre (melyről nevezett lelkészi körnek értekezleti ülése alkal-mával még nem lehetett tudomása) újabb sürgetésnek idejét ezúttal nem látta elérkezettnek egyházmegyénk.

Az üresedésben levő lelkészi állomások kiszolgálását ott a hol a helyi és személyi körülmények megengedik, ennek utána egészben véve a felügyelő lelkész által kívánja egyházmegyénk eszközölni az intercalaris jövedelem terhére.

Ugyancsak a „Tiszavidéki lelkészi kör“ óhaját fejezte ki az iránt, hogy a kongrua törvény életbe-leptetésével fölszabadulandó közalapi egyszersmindenkori segélyek, az egyházi adózás könnyítésére fordítassanak; s minthogy a kongrua törvényvel egyáltalán nincs megelégedve nevezett lelkészi kör, amennyiben az egyházi adózók terhein nem könnyít: az egyházi adózás reform-jának hathatós sürgetésére kérte az egyházmegyét.

Az egyházmegye azonban, minthogy idevonatkozólag a felsőbb egyházi hatóságok megtették a változandó viszonyok által sürgetett intézkedéseket: újabb lépések megtételére nem látja az időt alkalmasnak.

Mindezek után néhány küldöttségi jelentés, majd egyes egyházaknak adás-vételi, kölesönügyi, nemkülönben egyes lelkészeknek, tanítóknak, gondnoknak stb. magán kérelme tárgyalatott, a közben elköltött közébéd végeztével, hol kivált az elnökség és az új világi tanácsbíró voltak a pohárköszöntésekkel egybefűzött óvációk tárgyai és az — Istennek hála! — egyetlen egy bírósági ügy elintézése után; úgy hogy a második napra alig pár tárgy maradt át. E közül egyik közérdekűbb a külsősomogyi testvér egyházmegye megkeresése az iránt, hogy a kongrua törvénnyel autonomiákon ejtett sérelem törvényhozási úton kiigazítsák és a *lelkészi dotációk kiosztása* az egyes egyházkerületek autonómikus hatáskörében, minden állami beavatkozástól mentesen intéztessek el. Mire közgyűlésünk kimondotta, hogy „Miután a megkeresésben foglalt autonómikus sérelem országos törvényben gyökeredzik s miután ennek az országos törvénynek a létrejövetelét annak idejében egyházunk egyeteme nem akadályozta, ellene fellépni pedig most már a végrehajtás stádiumában idő utáni dolog: a testvér egyházmegye megkeresése egyszerűen tudomásul vétetik.”

Nem végződhetett el azonban egyházmegyei közgyűlésünk a nélkül, hogy: szemben azokkal a megnevezhetetlen támadásokkal, a melyeket részint névtelen levelekben, részint hírlapi közleményekben intéztek volt a sz.-németii egyház némely tagjai főtiszteletű püspök úr és esperesünk személye ellen csak azért, mert a törvény hű öreinek bizonyultak, — változhatatlan nagyrabecsülését, tisztelő elismerését ne fejezze ki a mélyen megsértett férfiak irányában, s erős megvetését a szatmár-németii atyafiak némelyikének szörnyen gyalázatos tetteivel szemben. — Ugyancsak elismerését fejezte ki egyházmegyénk a hallatlan terrorizmus miatt visszavonulni kényszerült *Jákó Mihály* volt fő-, *Gyulay Lajos* algondnok és *Tar Károly* elemi isk. igazgató s egyházi jegyzővel szemben. Ellenben a sz.-németii ez idő szerinti főgondnokot, *Jóó Ferencet* püspök és esperes hírlapi támadásai, egyházi törvény elleni izgatásai s a miatt, mert Húsvét másodnapján felügyelő lelkész beleegyezése s résztvétele nélkül közgyűlést tartva: az egyházi közgyűlés tagjait az egyházmegyétől elszakadásra sarkalta — *fegyelmi eljárás alá vonandónak deklarálta.*

Az összes jegyzőkönyv azonnali hitelesítése után és minekutánna *Gulya György* kölesei lelkész a gyűléstagnok nevében elnökséget és tanácsbírói kart jó kívánóságokkal halmozta el, — április 7-én d. e. 10 órakor bezárta esperes a közgyűlést.

F. Varga Lajos.

A debreceni egyházmegye közgyűlése.

A debreceni ev. reform. egyházmegye f. évi április hó 14-én tartotta tavaszi közgyűlését Dávidházy János esperes és Nadányi Miklós egyházmegyei gondnok elnöklése alatt Debrecenben.

Esperes gyűlést megnyitó beszédében mely részvétellel említi fel boldogult Erzsébet királynéknak váratlan tragikus halálát s indítványozza, hogy egyházmegyénk megdöbbentő kínos fájdalma kifejeztesse egyházmegyénk jegyzőkönyvének szerény lapjain.

Majd megemlékezik azon nagy veszteségről, melyet

egyetemes egyházunk Szász Domokos volt erdélyi püspök elhunytja miatt szenvedett.

Végül kegyelettel említi fel az elmúlt év halottait; Gyulai László berettyó-újfalusi, Varga Bálint péterszegi lelkészek és Balog Károly esztári fitanító ragadtattak el a halál által legközelebbi közgyűlésünk óta az egyházmegye hivatalnoki karából, kér emléköknek helyet az egyházmegyei jegyzőkönyv lapjain.

A 433/1898. sz. egyházkerületi határozat értelmében a debreceni ev. reform. egyház tanítói s egy felekezeti óvónő, a ki szintén egyházmegyei consensussal működik a gyűlés színe előtt feleskettettek; a felsőbb leányiskola 4 alsó-osztályának tanítói a következő gyűlésre eskütételre behivatnak.

Az eskü elhangzása után esperes úr szép beszédet intézett a tanítókhöz, melyben lelkőkre kötötte a vallásosság magvainak hintését, a felekezeti öntudat ápolását s felhívta őket, hogy ne kicsinyeljék felekezeti keresztyén tanítói voltukat; különben az egész beszéd jegyzőkönyvbe vétetik.

A tanítói testület nevében Hajdu István köszönetet mond esperes úr buzgó szavaiért, s igéri, hogy miként a múltban úgy a jövőben is igyekezni fognak kötelességüknek híven megfelelni.

Abelhivatalnokok személyzetében történt változásokat előtűntető esperesi jelentés egész terjedelmében jegyzőkönyvbe megy.

Péterszegre Tóth Ede, B.-Ujfaluba Zih Sándor választottak meg rendes lelkészekül, miután választásuk ellen a törvényes határidőn belől panasz be nem adatott, részükre az esperesi consensus ki lett adva s ezt a közgyűlés tudomásul vette.

Tripsó Mihálynak a berettyó-újfalusi lelkészválasztás felfüggesztése tárgyában a törvényes határidőn túl beadott s az egyházmegyei közgyűléshez intézett kérvénye, mint figyelembe nem vehető, visszaadott.

A Gyulay László halála folytán megürült egyházmegyei egyházi tanácsbíróiságra a szavazás elrendeltetett.

Majd tárgyalás alá vétetett az egyházmegyei számvizsgáló küldöttség jelentése, mely szerint az egyes pénztárak 1898. évi állapota a következő: *Közigazgatási* pénztár 8652 frt 45 kr, szaporulat 164 frt 12 kr. *Lelkészyámintézeti* pénztár 83086 frt 61 kr, szaporulat 869 frt. *Basa-György* alap 13158 frt 28 kr, szaporulat 51 frt 46 kr. *Takarék magtár* alap 2573 frt 99 kr, szaporulat 141 frt 33 kr. *Tűzkár mentesítési* alap 2607 frt 40 kr, szaporulat 172 frt 09 kr. *Lelkészszovaló* egyleti pénztár 350 frt 25 kr, szaporulat 60 frt 94 kr. *Felsőbb leányiskolai* alap 448 frt 63 kr, szaporulat 22 frt 27 kr. Az összes pénztárak vagyoni állása 110,877 frt 61 kr, szaporulat 1481 frt 21 kr.

Az egész számvizsgáló küldöttségi jelentés jegyzőkönyvbe megy s kezelő pénztárnok méltó elismerés mellett felmentetik.

Egyh. kerületi képviselőkké megválasztottak: egyházi részről: Szele György, Biber József, póttag: Nagy Lajos, világi részről: Fráter Barnabás, Nagy Ferenc, póttag: Széll Farkas.

Az 1899. évre szóló egyházmegyei költségvetés megerősített.

Indítvány tételén az iránt, hogy a takarékmagtári és tűzkár mentesítési alap évi jövedelmének felhasználásával neveltetési segély címen évi 200 frt adassék egy felsőbb leányiskolában tanuló, vagy ilyen nem léteben a debreceni főiskolában tanuló lelkész gyermek részére; ez elvileg elfogadott s az idevonatkozó szabályzat elkészítésével egy bizottság bizott

meg azon útasítással, hogy munkálatát terjeszse a f. év tavaszán tartandó lelkészi közértekezlet elé, hogy így az értekezlet véleményének figyelembe vétele mellett az ügy az őszi egyházmegyei közgyűlésen véglegesen elintézhető legyen.

Megállapított a lelkész-gyámintézeti pénztárból segélyezett névjegyzéke; e célra fordítottak 4550 frt.

Tudomásul vétetett az 1898 aug. hó 23-án Debrecenben tartott lelkészi közértekezlet jegyzőkönyve, mely szerint a lelkészi kar az egyházmegyei egyházi értekezletet ez évben Kabán fogja megtartani (Épen most értesültem, hogy az értekezlet május hó 2-án leend, predikálni fog Szele György bakonszegi lelkész; felolvasást tartanak: Nagy Lajos konyári lelkész „Az egy szükséges dolog” és Sinka Sándor debreceni főgymn. igazgató tanár „Egyháziasság és felekezeti öntudat” c. alatt).

A tanítói ötödéves korpótlék fedezésére szolgáló államsegélyt minden folyamodó egyházunk megkapta.

A debreceni lelkészi kar javaslata az urvacsorai agenda megrövidítéséről elfogadtatván, az egyházkerületre pártolólág felterjesztetik.

A debreceni egyház 10 szavazatára vonatkozó indítvány — szavazattöbbséggel hozott határozattal — a napirendről levétetett.

Egy felmerült eszt alkalmából kimondatott, hogy az iskolába járás kötelezettsége alól alapos indokokból felmentett gyermek után tandíj nem követelhető.

A bakonszegi új egyházi adókules jóváhagyatván az egyházkerületre felterjesztetik.

Az elsoroltakon kívül több apróbb ügy került tárgyalás alá, úgy hogy az ülés délutáni 2 óra tájig tartott.

Délben közebed volt, délután bírósági ülések tartattak.

Sz. L.

A felső-szabolcsi egyházmegye egyházi értekezlete és közgyűlése.

A 93 anyaegyházat számláló felső-szabolcsi egyházmegye ösidőktől fogva törekedett a legelső egyházmegyei sorába intézményeivel, kezdeményezéseivel, igaz presbyteri kormányzati elveivel; e tisztos múltat mostani tavaszi gyűlésén sem csúfolta meg

Április 17-én délelőtt a lelkészi egyesület tartotta meg rendes gyűlését Andrásy Kálmán elnöklete alatt. Itt több irányban érezhető az újraéledés tavaszi fuvallata s kezdeményezéseivel ez az egyesület szokott lenni az egyházmegye hivatalos gyűlésének sokszor elevenítő lelke. Így most is a parókiális könyvtárak szervezését, e nagy horderejű eszmét felkarolta, az egyházmegye figyelmébe ajánlotta és a Fejes István-féle tervezet behatósabb átnézésére egy bizottságot küldött ki. Foglalkozott az egyházfegyelemnek a viszonyok által felszínre vetett kérdésével, az egyházi szabályzatnak, melyre már a buji egyház útát tört, megalkotásával, de nem akarván elébe vágni az egyházkerületi egyházi értekezlet kilátásba helyezett e nemű munkálatának, az ügy függőben maradt. Némelyek felvetették az eszmét, hogy mi lelkészek közösen temessük el egymást, nyújtsunk segélyt a családfő halála által árván maradt családoknak idejében a temetésre s ez az eszme is pártolásra talált. Örmös Istvánnak a múlt gyűlésünk határozatához képest a kisebb lelkészi körök szervezésére alkotott tervezete azonban nem tudott helyeslést vivni ki.

Az nap délutánján a szokásos gyűlési előértekezlet volt, mely az e. megyei gyűlés főbb tárgyait előkészítette.

Az e. m. közgyűlés Görömbei Péter esperes és Gencsy Albert gondnok vezetése alatt a következő napon, április 18-án tartatott meg, még pedig lélekemelő részletekben gazdagon. Még a mi rendesen szépen látogatott gyűléseinken is alig jelent meg a közelmúltban annyi ember, mint a mostanin s ez kiválóan abban gyökerezett, hogy általánosan szeretett és tisztelt gondnokunk, Gencsy Albert most töltötte be tisztségének tizedik évét.

Az esperesünk ajkáról elhangzott magaröptü imával megnyitott gyűlésünknek a gondnok ünnepeltetése volt az első tárgya, a kit elnöktársa történelmi remniscenciákban gazdag, a világiaknak a múltban s a jelenben betöltött szerepét rajzoló, szépen, terjedelmesen kidolgozott és szónoki hévvel előadott beszédben üdvözölt a gyűlési tagok éljenzései közben.* A meleg üdvözlésre gondnokunk azzal felelt, hogy újból felajánlotta az egyház szolgálatára Istentől kapott minden tehetségét. A gondnokot az egyházmegyével a politikai vármegye is nagy számban megjelent tisztikara által együtt ünnepelte.

Az esperesi jelentés nyomán értesültünk arról, hogy a szakolyi és cs.kenézi templomépítő egyházaknak a király magánpénztárából 100—100 frtot adományozott, a miniszterium több egyházaknak iskolai felszereléseket adott, Nagy Jánosné kállói lakos egyházának körülbelül 10 ezer frt értéket ajándékozott. Tanítói fizetésekiegészítésben 8 egyház részesült államsegélyből, tanítói korpótléket 49 tanítónak utalványozot a magas kormány. Őszi gyűlésünk óta 4 lelkészi állomás töltetett be ifjú apostolokkal. Mándok egy IV. éves hittanhallgatót kapott s.-lelkészül, a tanítók közül 6 hagyta el állomását s ugyanannyi jött időközileg, három pedig nyugalomba vonult.

Ujfalusy Bélát egyh. ker. vil. főjegyzővé történt megválasztatása alkalmából lélekkel és szívvvel üdvözölte egyházmegyénk.

A mi egyházmegyénk hivatali kara is nyert egy kiváló erőt, buzgó, lelkes munkatársat Somlyódi István kiskvárdai járásbíró személyében, a ki mint e. m. jegyző most tette le a hivatali esküt, s a kihez osztatlanul szép reményeket fűzünk. 20 tanító s tanítónő is hivatali esküt tett a gyűlés előtt és részükre erről bizonyítvány adatott.

A megváltozott viszonyok lehellete is átfuvalt a gyűlés termén. A kongrua-törvényben a külsősomogyi egyházmegye autonómiánkat veszélyeztető célzatokat ismert fel s ezért a törvény megváltoztatására, ez iránt mozgalom indítására az összes e. megyéket felhívta; de F.-Szabolcs nem tartja szükségesnek a törvény kiigazítását, csak abban az irányban teszi meg a szokott úton a lépéseket, hogy a lelkészi fizetések pótlására adott államsegély egyösszegben adassék évről-évre a konventnek. Majd indítvány tétetett az esketési stóla megváltása iránt, de e. megyénk nem imperative intézkedett, csak tanácsolja az egyházaknak, hogy méltányos összeget szavazzanak meg az esedékes stóla helyett.

A megváltozott viszonyok miatt merült fel, sajnos, a baptisták ügye is. Ezek a futkározó hamis atyafiak vallásos összejöveteleket kezdtek tartani belügyminiszteri rendeletre hivatkozó szolgabírói engedélylyel Tornospálcán. A bejelentett esetre nézve útasítja e. megyénk a lelkészeket éber örködésre s felhívja figyelmüket főleg arra, hogy vajjon szednek-e ezek a vándor-apostolok a néptől uti költséget, hogy ezen a cimen büntetés alá

* A szép beszédet közelebb egész terjedelmében be fogjuk mutatni. Szerk.

vonattathassanak; egyszersmind a vármegye útján felir a belügyminisztériumhoz, hogy a társadalmi rend és állam ellen is izgató, e mételey terjesztői ellen adjon ki rendeletet.

Egyházmegyénk, mint valláserkölesi testület, hivatalosan is tudomást szerzett az egyháziasságot előnyösen érdeklő bibliarevizioról s egy indítvány kövekeztében háláját fejezi ki azok iránt, a kik az ó-szövetség fordításának munkájában részt vettek s a szokásos uton kéri a konventet, hogy a Brit- és Külföldi Bibliatársulat előtt, mely anyagi áldozataival lehetővé tette az ó-szövetségnek élvezhető alakban megjelenését, az összes magyar reformátusok nevében köszönetet nyilvánítson.

Kapott egyházmegyénk egy érdekes hagyományt is. Néhai Marussy István nyugalmazott lelkész végrendeletileg összes ingatlan vagyonát az egyházmegyére hagyta, ha három gyermekkel már bíró (?) fia gyermek hátrahagyása nélkül halna el; aztán adott lelkészi gyámintézetünknek is egy állítólag ellenőri hivatalunkban őrzött, de ott tényleg meg nem levő osztrák sorsjegyet, de csak abban az esetben, ha az a 10,000 frtos főnyereményt nyeri meg. Mosolyogtunk e hagyomány felett, de azért köszönettel elfogadtuk.

Április 19-én a bíróság ülésezett s elintéztett 11 közigazgatási és egy szomorú fegyelmi ügyet. A közigazgatási ügyek közt két székper is tárgyalatot, az ujonnan épült templomokba való új beosztás ellen nyugtalankodtak a panaszosok. Sokunkban felújult az írás figyelmeztetése: „ne bolygassátok a régi gypüt, mert megmar a kigyó”.

Egyéb ügyeink a nyilvánosságot kevésbé érdeklik.

Lic. Rácz Kálmán.

IRODALOM.

Ciprus-lombok. Temetési beszédek és imádságok. Irta és elmondta *Biky Károly* győrtelki ev. ref. lelkész, a szatmári egyházmegye esperese. Mátészalka. Kiadja Weisz Zsigmond könyvnyomdája, 1898. Ára 2 korona. 4-r. 161 l. Harmincnégy imát és beszédet tartalmaz, melyeket huszonöt évi lelkészi szolgálata alatt többfelé mondott a szerző, mindenütt meg is nevezvén, hogy hol és ki fölött mondotta. Az imák és beszédek valamennyien egy mélyen érző s fájdalomban osztozó szív megnyilatkozásai, mindannyi közvetlen behatás alatt készült s mindegyiken az a méla-bús poézis ömlik el, mely szerzőjének egész lelkületét s minden művét oly szépen jellemzi. Kedves, megható, de meg is vigasztaló beszédek ezek, itt-ott költőinktől vett, alkalmoszerű idézetekkel ékesítve; méltó szellemi emlékei a megholtaknak. Szívesen ajánljuk! A lelkészek, főleg az ifjabb nemzedék, melynek szerző is szánta, haszonnal forgathatják.

Német olvasókönyv. A gymnasiumok V--VI. oszt. számára. Szerkesztette *Rácz Lajos* gymn. tanár. Kiadja a „Sárospataki Irodalmi Kör” a főiskola költségén. Ára kötve 1 frt 65 kr. Sárospatak 1899 négy. r. 286 l. Egy rendeltetésének minden tekintetben megfelelő tankönyv, melyet szerzője mindazon szempontok figyelembe vételével készített, a melyek az e nemű műveket becsesekké teszik. Így az olvasmányok csatlakoznak az osztályok egyébnemű, főként magyar nyelvi és irodalmi tanulmányaihoz; mind tisztán eredeti német olvasmányok; tartalmilag becsesek, érdekesek, nyelvilag gondos kidolgozásúak s jó részben olyanok, a minők az eddigi

hazai német olvasókönyvekben elő nem fordulnak. A jegyzetek készítésénél főleg a tiszta magyar ajkú, tősgyökeres magyar nyelvű növendékekre volt szerző tekintettel. A tárgyi magyarázatok világosak, könnyen érthetők és felfoghatók s csak a legszükségesebbre szorítkoznak. A nyelvi magyarázatok oly bővekek, hogy azok segítségével még a leggyöngébb tanuló is könnyen elkészülhet. A könyv végén szerző röviden előadja a német verstan alapvonalait is. A mű külső kiállítása csinos, nyomása mindenütt tiszta s az iskolai egészségtan követelményeinek megfelelő. A szövegnek körülbelül harmad része antiqua írással van nyomtatva, a mi nagyon helyes és szükséges, miután ez írás szemben a góhtal, mind nagyobb tért foglal a német irodalomban. A kiváló tankönyvet ajánljuk a tanárkarok figyelmébe. Szerkesztési irányánál és elveinél fogva főleg a mi tanintézetünkben fog beválni és hasznos szolgálatokat tenni.

Temetési beszédek. Irta *Hallgató János* felső-mérai ev. ref. lelkész. Szerző tulajdona. Sárospatak 1899. Ára 2 korona 50 fillér. 4 r. 168 l. Tartalma: I. Beszédek a koporsó felett. II. Sári beszédek. III. Emlékbeszédek (Kossuth és Erzsébet királyné gyászünnepején). IV. Imák. Mikor Hallgató János előfizetési felhívását közzöltük, azt jegyeztük meg, hogy ismerve az ő kiváló tehetségét, tőle sokat várunk. Örömmel jelezzük most, hogy várakozásunkban nem csalódtunk. Könyve az utóbbi évek egyházi irodalmi termékei között, bátran kimondjuk, az első helyek egyikét foglalja el. A beszédek tartalmuk és alakjuknál fogva egyaránt megragadó erővel hatnak. Közvetlenek, színesek, megindítóak. A fájdalmat nem fokozzák, de bizonyos jóltevő elandalodásban ringatják el a sebzett szíveket. Legszebbek mégis s legjobban is illenek a Hallgató lelkéhez azok a beszédek, a melyekben subjectiv érzések fakadnak fel. Közülök némelyek a legmeghatóbb s legtisztább elégiák. Költő nem zenghet szebben, mint a hogy Hallgató beszél p. l. a kisdéd felett (II.) és művelt ifjú nő felett (XIV.). Különösen ez utóbbi valódi gyöngye a temetési beszédeknek. Hallgató a rokon nagy költőkkel is társalog és örömet idéz alkalomadtán belőlük. Jól esik nekem főleg bizonyosságot tennem arról, hogy a kálvinista papok s így Hallgató is a legjobban Tompát kedvelik. Csak versate manu nocturna, diurna! Tompa megérdemli a vele való foglalkozást, első sorban épen a kálvinista papság részéről. Hallgató temetési beszédeit minden érdeklődőnek a legmelegebben ajánljuk; tőle pedig várjuk, hogy a mit épen nem dicstelenül kezdett, t. i. egyházi irodalmi munkásságát, folytatja teljes dicsőséggel.

Protestáns tanítók sátoros ünnepe. Karácsonyi, húsvéti, pünkösd-i egyházi beszéd prot. tanítók használatára. Irta *Nagy Lajos* szentantalfai evang. lelkész. Ára 25 kr. Pápa 1899. Kis negy. r. 38 l. A beszédek általán véve a szokásos csapáson nem mélyen járnak ugyan, de ügyesen vannak szerkesztve s használhatók. Csak azt nem értjük, minek kell a tanítóknak külön beszédet szerkeszteni, mintha a tanítók ha a szükség úgy hozza magával, nem azt a Krisztust és nem úgy prédikálnák, mint a lelkészek. Az ilyen megkülönböztetésnek nem vagyunk barátai Talán az vezette a szerzőt, hogy a tanítók olcsón jussanak egy pár alkalomszerű beszédhez. Nálunk különben ez az eljárás nem is alkalmazható, mert a papoknak kell kijelölni a tanítók számára az elmondandó beszédeket. Még egyet! Az első beszédben így teszi fel a témát a szerző: „Mit hozott a kis Jézuska?” Mire való ez édeskés deminutivum?

Gyermekeknek beszélünk a kis Jézuskáról, de ilyet a szöszékre vinni legalább is émelygős, ha nem nevetséges.

Nagy képes világtörténet. Szerkeszti *Marczali Henrik*. Kiadják: a *Franklin-társulat* és *Révai testvérek Budapestén*. Megjelent újabban a nagy képes díszműből a 19—21 füzet, mely befejezi a keleti népek történetét és megkezdí a görögökét, kikről *dr. Gyomlay Gyula* ír oly alaposítással és széles keretben, minő ez ideig magyar tudósoktól meg nem jelent. A szöveget e füzetekben is számos egykorú képek reprodukciói, valamint korhű ábrázolatok díszítik, melyek valósággal egy kicsinyített történelmi múzeumot nyújtanak az előfizetőknek. A nagyszabású irodalmi vállalatot, minőhöz fogható Magyarországon még nem volt, ismételtlen ajánljuk olvasóink pártolásába. Az egész 12 kötetes mű 240 füzetben fog megjelenni mintegy 2500 szöveggel, 500 műmelléklettel 60 színes műlappal, 50 történelmi képpel 8500. szövegoldallal Megrendelhető a Révai testvéreknél (Budapest, Üllői-út 18.) s minden hazai könyvkereskedésben, egy-egy füzet ára 30 kr.

NEKROLOG.

TÓTH SÁMUEL.

1. *Gyermek- és tanulói kora.* Tóth Sámuel született Tisza-Lökön, 1838 június 27-én; atyja Huszti Tóth János margitai, majd t. löki ref. néptanító, s 1848 előtt a nemesek községének jegyzője, — anyja Bulyáki Eszter volt. Anyja az oroszok bejövetelére látására (1849) ijedségében meghalt; atyját 1855-ben vesztette el. Az árvának gyámjává Balogh Mihály nánási tanító lön. Alsóbb iskoláit Tokajban, majd Nánáson folytatta, hol az odaváló lelkészi család: Varga Lajos és hitvese, Weszprémi Mária kiváló szeretettel védte és karolta. A debreceni ref. főiskola VII-ik osztályába 1854 őszén vétetett be, 16 éves korában. Igazgató volt akkor Kovács Pál, tanárai: Kiss András, Szekeres Pál, Lengyel Zsigmond, Szegedi Sándor, Gelenczei Pál és Tóth József, ez utóbbi — a nagy és változatos idők érdemes tanújaként — működik ma is, a többiek nincsenek az élők közt. A főnév-könyvet azon nemzetietlen időben három nyelven: német, magyar, latin — vezették. Tanulótársai közt volt Kiss Albert (debreceni lelkész) és Nadányi Miklós egyházmegyei gondnok. Osztályában (létszáma 36) 3-ik kitünő volt, bentlakási és tápintézeti jótéteményt élvezett. A 8-ik osztály végzése után a theologiai tanfolyamra lépett, azt 4 év alatt, 1856/7-től 1859/60-ig végezte teljesen kitünő érdemjeggyel; tanárai voltak Aranyi István, Menyhárt János, Tóth Mihály; a IV-ik évben akkor 14-en voltak. Két évig esküdtfelügyelő és köztanító a II. és IV. elemi osztályokban; a 3-ik évre tanárkari engedéllyel és beirt tanulói jogának megtartásával, mint két úri fiu nevelője. Pozsonyba ment a német nyelv elsajátítására; ott a lyceumban a ref. tanulók vallástanítójául is alkalmaztatott. Későbbi tanártársával, Liszka Nándor jogtanárral, a ki ott tett érettségi vizsgálatot, első ismeretsége innen keltezhető.

Visszaérkezvén Debrecenbe, előbb contra scriba, majd 1864 február—július fél év alatt főiskolai senior volt. Az 1863—4-ik tanévben Aranyi István hittanárt helyettesítette, a ki 1864 febr. 19. hunyt el. Azon év április 7. tartott egyházkerületi gyűlés Aranyi helyére T. S-t választotta meg a dogmatika tanárául és hogy

magát jól előkészítse a nagyfontosságú tanszékre, külföldi egyetemeken látogatására évi 600 frt segélyadás mellett öt két évre kibocsátotta. Távolléte alatt Tóth Mihály tanította egy évig a hittant, egy évig a symbolikát; az egyháztörténelmet pedig, mely külön választatott a dogmatikai tanszékétől, Révész Imre debreceni lelképásztor. Egy év múlva azonban Révész Imre, két hivatalt viselni nem akarván, lemondott az egyháztörténelmi tanszékéről, a kerület külön tanszékét (4-ik theologiai) szervezett, az egyháztörténelem tanítására ideiglenes tanáru be-hivta az akkor Edinburgban tanuló Balogh Ferenc végzett seniort 1865—1866. tanévre. Egy év múlva pedig őt rendszeresítette megválasztás utján.

2. *Tanári pályája.* Tóth Sámuel ezalatt Zürich, Heidelberg, Göttinga és Jéna egyetemeken készült. Tanári székét másik új tanár társával 1866 nov. 6-án foglalta el. Beigtatta Balogh Péter püspök. Ettől kezdve 1898 február haváig megszakitás nélkül, teljes egészségnek örvendve vitte hittanári hivatalát, tantárgyai voltak: a) hittan, b) symbolika, c) apologetika, d) Jézus élete, e) theologiai körisme. A utolsó (33-ik) évében gyengélkedése miatt helyettesítését kérte, meg is nyerte. Tanári hivatásáról 1898 nov. 2-án mondott le, de úgy hogy nyugdíjaztatása 1899 jul. lépjen életbe, addig helyettesítését saját tanári fizetéséből fizesse az utolsó fél évre, a tanári lakot is élvezhesse. Készséggel teljesítették kérelmét, így tanári lakásán (Egyháztér 8. szám alatt, mely épület volt hajdan Sinai Miklós és Imre Sándor tanári lakása) hunyhatta le szemét.

Mint tanár több ízben viselte az igazgató-tanári tisztelet; 1868—1880-ig állandó felügyelője volt a főiskolai tűzoltó-társaságnak, mely mindig kedvelt volt előtte, sőt ő volt e régi emberszereteti iskolai társaságnak utolsó felügyelője, mert a városi tűzoltóság hivatalosan szerveztetvén, a tanulók társasága feleslegessé vált és 1880 május 29-én végleg feloszlott; a tanulók közül utolsó elnökei Bögös Lajos és Eröss Lajos, utolsó főjegyzője Dicsőfi József valának. Több ízben vezette a tanári beiktatási ünnepélyeket a betegeskedő Révész Bálint püspök végső éveit alatt, mint általa megbízott, főjegyző is levén; így p. o. 1887-ben, a mikor Dicsőfi József, Ozori István, Dóczy Imre, — 1888-ban, a mikor dr. Erdős József, — 1889-ben, a mikor K. Kiss József, — 1890-ben, a mikor Sass Béla és dr. Nagy Zsigmond tanárok állították be. Ezen fényes alkalmakkor tartott megnyitó és üdvözlő beszédei — melyek az illető évi értesítőben és évkönyvekben jelentek meg — nemcsak a tanügy iránt melegen érdeklő nemes szívének maradnak ereklyeszerű emlékei, hanem a tantárgyak és tanerők történetére is világot vetnek.

Tanárkönyveit kidolgozta, de nem nyomatta ki, mert az egyházkormányzás mezejére helyeztetett át, így a felettes hatóság elvonta tőle az időt eredeti és fő szak-körétől. Teljes feledésbe ment az 1821. évi októberi General Konvent azon végzése, mely a tiszántúli egyh. kerületnek s kollégiumunknak is megküldetett, hogy t. i. „mivel a két teher együtt csaknem elviselhetetlen, professor a Superintendentia generalis notarius *soha se* lehessen.“ Példák igazolják, hogy valamikor csak a kerület tanárait sokszor mechanikai teendővel is járó másnemű közhivatallal ruházta fel, az mindig a tudományos irodalom hátrányára esik.

Mint tanár közbecsülésnek és szeretetnek örvendett. Hallgatóinak száma 32 év alatt félezeret haladhat. Először vett részt a lelkészképesítő vizsgákon, mint tanár 1867 áprilisban, mikor az 1-ső vizsgára 31, a 2-ikra 19 atyafi jelentkezett, s e szolgálatát 1898-ig hiven

teljesítette. Lelkészszé avattatott 1867 augusztusban 35 tiszteletes atyafival együtt, s mint hittanár lelkészi oklevelet nyert. 1868-ban a tanítóképző-intézetben — mely átalakítás alatt volt — vallásstanári tisztelet végzett feléig.

3. *Jegyzői pályája.* Tanári pályája 3-ik évében vette kezdetét az igazgatási közügyek terére léptetése. a tiszántúli egyházkerület 520 szavazatából 326 szóval 1869 április 14-én egyházi aljegyzőjévé. — 1872-ben apr. 22-én pedig, előbb nem nyervén általános többséget, az elrendelt 2-ik szavazás alkalmával Kiss Áron akkori esperes 241 szavazatával szemben 317 szóval a kerület főjegyzőjévé választott (augusztus 8.). A debreceni anyaegyház meg presbyterévé választotta. Az énekeskönyv átnézésére alakított kerületi bizottság (1875. júl. 15.) tagjává és előadó-jává lett, s huzamos munkálkodás után e bizottság javaslatára fogadtatott el a zoltárkönyv mai rövidített alakjában, 15.000 példányban a teljes szövegű, 15.000 példányban a rövidített szövegű zsebkiadás meg is jelent 1877-ben, 1879-ben pedig az 51-ik kiadás. Ez van használatban azóta.

Az országos zsinathoz készülvén hazai egyházunk, az előkészítő közeg, az egyetemes konvent, nagyobb mérvű és rendszeres működéshez fogott, állandó jegyzőjévé Tóth Sámuel-t választotta 1877-ben. Itt rakódott reá a legizasztóbb munkateher, igazi napszámosként ő készítette azon egyházi törvényjavaslatot, mely a konvent több üléseinek rostáján szüretelt át, s a mai egyházi törvény magvát képezi. Az egyetemes tanügyi bizottság is megalakulván az iskolaügyi törvény javaslat előállítására, 1879-ben ennek is jegyzőjévé tétetett. Ez évek nehezek és keservesek valának rá nézve. Révész Imre is kezdte megírni a maga más szabású tervjavaslatát, de váratlan halála (1881. febr. 13.) miatt félbe szakadt, csak is az alapelvek és az egyházközségek-ről kiadott tervezete állt a közönség rendelkezésére. A törvénykönyv első része az ő, a többi T. S. dolgozata nyomán indult és készült.

Az országos zsinat 1881. október 31. Debrecenben egybehivatott, a munkás főjegyzőt az alsószabolcs-hajdúkerületi egyházmegye választotta meg zsinati képviselőjéül. Mindezen első alkotó, mind a tíz évvel később Budapesten tartott 2-ik országos zsinatnak egyik oly főjegyzőjévé tette a közbizalom, kire a szerkesztés oroszlanói munkája tornyosult. Mintegy oraculum ő mindenre tudott erős emlékezete tárházából felvilágosító adatokat nyújtani. A 19-ik század Gelejie volt ő, amannak maga magos állása nélkül, az elnökség jobb keze, a zsinatok mindenese. Református egyházunk új korszakától elválaszthatatlan marad az ő szolgálata és érdeme. Képesítette erre azon kitüntetés is, hogy Révész Imre halála folytán megürült egyházkerületi levéltárnokságra őt hívta el 1882. májusban a közbizalom. E közügyi állásával van kapcsolatban *irodalmi munkássága* nagy részben. „Kivonatos gyűjteménye“ 1875-ben felöleli az egyházakat és lelkészeket illető országos törvények és főiskolát illető rendszabályokat, mely ezer példányban nyomult, 385 frt költségbe került s mellőzhetlen kézi könyvévé lett a belhivatalnokoknak és egyházaknak. A „Egyházalkotmány Tervezete“ (1880) a zsinat elé készült javaslat, mely részenként előbb az „Evangeliumi Prot. Lap“-ban látott világot, a legtöbb munkát adott neki. Hasonló nagy fáradsággal gyűjtött mű a magyar ref. egyház „Egyetemes névtára“ (1887), első történelmi becsü stáztikai adattár, mely képét adja egyházunk összeségének; oly értékes, megbecsülhetetlen mű a jövőre nézve, mint Ember Pál e nemű egybeállítása Lampe

kiadásában; 1729 óta ez az első ily féle együttes adattár. A két zsinat jegyzőkönyve, a budapesti zsinat természetes naplója, az egyházi törvénykönyv, szinte az ő neve alatt jelennek meg, az ő irodalmának, tollának tanújeleiként. Az elvek, végzések, közakarát, kor-hatások, s 3 évtized alkotásainak tollal és buzgalommal megörökítése fentartása érdekében a jövőnek senki többet nem tett korában, mint ő.

4. *Családja.* Tanársága 2-ik évében lépett házasságra 1869. december 4-kén Varga Lajos, korábbi nánási lelkész, akkor a debreczeni collegium pénztárnoka és hitvese Wessprémi Mária leányával Varga Máriával, a ki 31 évig boldogította őt. Apósa elvesztése után megrendítő hatást gyakorolt lelkületére neje egyetlen testvérének Varga Gézának, Hajdumegyeyi főorvosnak, élete virágjában, 52 éves korában 1894. Aug. 2-án történt halála; nőtelen volt, a Tóth család volt az ő otthona, annak ő kiegészítője. Másik sebző csapás első leányának Mariskának 1895. január 4. elhunása bimbó korában. E két gyász volt az ő egészségének első megrendítője. Hátra maradt két árvája az 1889. márc. 15. született Ilona, és 1891. január 15. született Katalin tekintetei és mosolyai csak némileg enyhíthették lelke fájdalmát.

5. *A vég.* A munkában edzett férfiúra hirtelen jött a lehangolást előidéző, elmét és testet megbénító betegség: épen munka közben, a fővárosban a konventen működése alatt mutatkoztak az első aggasztó tünetek, melyek súlyosbodván, fokozatos visszavonulásra kényszerítették őt. A főjegyzőségről 1897. május 1. nyújtotta be lemondását, saját kezével írva meg azt. Ez volt utolsó hivatalos írása. Az örök munkában forgó toll végleg kihullt kezéből. Levéltárnokságról majd tanárságáról 1898. mondott le, de már csak a beteg szobájában megjelent egyházi elnöknek töredezett szóval. Az egyházkerület megtisztelő határozata, hogy emléke fentartására alapítványt gyűjtetett s tiszteletbeli főjegyzővé tette, a sir széléhez közeledőre vetett bucsu sugárt.

Az utolsó év 1898. husvétől, 1899. husvét utánig a lassu hervadás és kialvás bus napjai valának rá és környezetére. Szobájához láncolva maradt ő, minden látogatónak megese a szive rajta. Az utolsó heteken már nem is beszélt, elme, ajk, kéz, láb meztagadta a szolgálatot. 1899. április 18-án bajnali 3 órakor csendesen kiszenvedett. Hajnalban, ez az időszak volt jegyző korában a legüdültebb naprészt neki, ekkor irogatta volt az előző nap gyűlési történetét. Az örök élet hajnala derült fel reá, de nem a földi tájakon. Emlékezete legyen áldott, élete pedig tanuságos! Azt hisszük, hogy rá is illenek az emberiség isteni tanító-jainak örök igéi „Boldogok a *tiszta szívűek*, mert ők az Istent meglátják“ (Máté 5, 8).

Balogh Ferenc,
hittanár.

T A B A J D I L A J O S.
(1841—1899.)

A múlandóság törvénye megdöbbsentő módon újra elszólitott egyet egyetemes protestáns egyházunk jelesét közül. *Tabajdi Lajos*, a szatmári fényes ev. ref. egyház egyik szeretve tisztelt lelkipásztorja, az Ur szőlőjének e hü munkása folyó év április 8-án délben 1/4 órakor szívvelhűdésben — életének 58-ik évében — meghalt. A palástot pár perccel bekövetkezett halála előtt akasztotta

le vállairól, végezvén a városban nem mindennapi lelkészi functiót. Egy 58 éves öreg beteg izraelitát keresztelt és esketett meg d. e. 1/2 12 órakor keresztényen életársával, s alig lépett be dolgozó szobájába, utólérte a halál fagyos szele, gyászba borítván vigasztalhatlan özvegyén, négy árváin és a nagykiterjedésű rokonságon kívül egyházát és városunk összes lakosságát. Betegségről sohasem panaszkodott, csupán az utóbbi két év alatt érzett csúzos bántalmakat, de ezt is oly kis mértékben, hogy lelkészi és vallásnari teendőit folytonosan végezte.

Tabajdi Lajos, kinek váratlan megrendítő elhunyt felett az egész város közönsége mély gyászt öltött, született Aradmegyében, Nagy-Zerinden 1841. november 29. napján. Szülei Tabajdi Dániel és Molnár Juliánna. Elemi iskoláit végezte szülőfalujában, az I. gymn. osztályt Békésen, a II. és III. osztályt egy év alatt Nagy-Szalontán, a IV. osztályt Debrecenben, az V. osztályt Aradon, a Minorita-rend gymnasiumában, a VI., VII. és VIII. osztályt Debrecenben. Érettségi vizsgát tett Nagy-Váradon, a praemontrei szerzetesek vezetése alatt állott róm. kath. főgymnasiumban, mivel azon időben az állam által elismert érettségi bizonyítványt szerezni a debreceni ref. főiskolában egyházunk autonomicus küzdelmei miatt nem lehetett. Végezte a theologiai tanfolyamot Debrecenben. Volt az Andaházi-Szilágyi-féle intézet nevelője és esk. felügyelő 2 évig a debreceni főiskolában. 1865-ben tette le az első lelkész-képességi vizsgát. Ez évben helyettesítette Menyhárt Janos tanárt Debrecenben s a theologian előadta a zsidó nyelvet és a héber régiségtant. 1866. őszén Skóthonba megy, a hol két évig a skót szabad egyház kollegiumában hallgatja a kiváló tanárokat és szerez maradandó becsü ismereteket további kiképzésére. Két évig volt külföldön s ez idő alatt meglátogatja Európa nevezetesebb városait. 1868. pünköstjétől 1869. március 1-jéig káplán volt szülőfalujában, ekkor lett Bereg-Böszörményben időközi lelkész. Ez idő alatt teszi le Debrecenben — 1869. ápril 12. és 13-án — a II. lelkészképesítő vizsgálatot. 1869. augusztus 8-án választatik meg rendes lelkészül Bereg-Böszörményben, s lelkészszé avatattott ugyanazon év és hónap 15-én Debrecenben. — 1870—1876. Szent-György napjáig volt a nagy-szalontai egyházmegye aljegyzője. E közben 1872. március 21-én nőül veszi a szent-péterszegi lelkész leányát, Takács Zizát. 1875. őszén a szathmári egyház választja meg Csécsi Miklós utódául s új állását 1876. Szent-György napján foglalja el. A szathmári egyházmegyében lett levéltárnokká, egyházmegyei tanügyi bizottsági jegyző, közalap-bizottsági tag, egyházmegyei tanácsbíró és pót-képviselő; 1892-ben az egyházmegyében elfoglalt állásokról lemondott s főjegyzővé történt megválasztását sem fogadta el. 1893-tól fogva egyházmegyei képviselő. Szathmárra jövelele óta a városi törvényhatósági bizottságnak tagja, a szathmármegyei Széchényi-társulatnak egyik aligazgatója, a községi iskolaszéknek elnöke, a városi óvodának gondnoka, a jótékony nőegyesületnek pénztárnoka, az I. temetkezési társulatnak elnöke, igazgatótanácsosa az ev. ref. főgymnasiumnak és a prot. felsőbb leányiskolának, igazgatótagja a szathmári takarékpénztárnak, a főgymnasiumnál alapgyűjtő bizottsági elnök és vallásnari... stb.

Szathmári ténykedéséből kitűnik, hogy Tabajdi Lajos a munka embere volt. Egyháza ügyeit 23 éven keresztül fáradhatatlan gonddal vezette. Mint ritka ékes-szólású pap, nemcsak városunkban, de messze vidéken híres volt. Eszmedus beszédeiben az értelem szólott,

előadása meggyőző és lelkesítő a szó valódi értelmében. A hol egyházát képviselni kellett, nem kímélve pénzt, időt, nyugalmat, fényesen, nagy egyháza méltóságához illően tette azt. A hol egyháza érdekeit védeni kellett, megtette azt bátran, egyenesen, emelt fővel, igazsága lelkes védésével, diadalra juttatásával s oly nagy lelki műveltségre valló modorban, hogy sohasem sértett senkit.

Hasonló tevékenységet fejtett ki az iskolaügy terén. Hogy hat osztályú ev. ref. főgymnasiumunk — melynek idejöveteletől vallásnara volt — nyolc osztályú főgymnasiummá fejlődött ki, abból az oroszlanrész öt illeti. Ő volt a mozgalom megindítója. „Kiáltó szó“-t intézett Magyarország protestáns közönségéhez, adakozásra hívta fel e szent célra a város, a vidék lakosságát. A városnál kieszközölve egy tanszék javadalmát, a szomszédos egyházmegyéknél az egy krajcáros adót, őszi terménygyűjtést. 50—60 ezer forint felé jár az az összeg, a mit e szent célra összegyűjtött. Utolsó nyilvános tevékenysége is szeretett főgymnasiuma érdekében történt. A folyó hó 6-án tartott egyházmegyei gyűlésen lelkes elragadó beszédet tartott, mire az egyházmegye egyhangulag megszavazta a gymnasiumi tápintézet céljaira továbbra is a krajcáros adózást. *Tabajdi Lajos* maga állította fel magának az ércnél is maradandóbb emlékoszlopot s ez az „ev. ref. főgymnasium“, mely századokon át hirdetni fogja az ő dicső emlékezetét!

Hasonló módon fáradozott a protestáns felsőbb leányiskola szellemi és anyagi fejlesztése és megerősítése körül. Ez képezte most főgondját, de fájdalom! megakadályozta benne a korai halál.

Mint férjet és családapát a legodaadóbb gyöngédség, mint barátot az állhatatosság, mint lelkész állása magas követelményeinek szigorú szem előtt tartása, mint társadalmi embert a páratlan tevékenység jellemzi őt. Híveivel s bárkivel szemben bánásmódora szelid, nyájas, udvarias és lekötő volt.

Temetése f. év. ápr. 10-én, hétfőn délután 3 óra-kor ment végbe. Az általánosan becsült, tisztelt és szeretett férfiúnak városunk közönsége imponáns alakban adta meg a végső tisztességet. A nagytemplomot, melyben a koszorúkkal elborított ravatal hétfőn reggeli istentisztelet után felállított, a közönség zsufolásig megtöltötte. Nagyrésze a közönségnek be sem fért a templomba. A gyász-istentiszteleten testületileg megjelentek: mindkét hadseregbeli tisztikar, a városi magisztrátus, az állami hivatalok, az ügyvédi kamara, a szathmári és nagy-bányai egyházmegye lelkészi kara, mintegy 40 taggal (utóbbiért kár, hogy nem mindannyian papi öltönyben és jelvényvel), a két gymnasium tanárikara és ifjusága, a város különböző felekezeti lelkészei, az egyháztanács és különböző egyesületek. Az Ur asztala, a szószerk, a karzatok gyászleppellel voltak bevonva. Az orgona melabus akkordjai s az örökszepségű XC. Zsoltár 1-ső versének eléneklése s a Dalegylet gyászdaala után *Biki Károly* győr-teleki lelkész-esperes, lépett a szószerkre és mondott megható imádságot. Ezután ismét a dalárda énekelt. Majd *F. Varga Lajos* majtisi lelkész s e. m. főjegyző Zsolt. XXII. 15. 16. alapján predikált. Végre a XC. Zsolt. 2-ik versének eléneklése után a templomi gyász-szertartás véget ért. Elindult a gyászmenet, élén a különböző egyesületek gyászlobogóikkal. A sirmál pedig e sorok írója, mint a boldogult segédlelkésze, vett bucsut a munkában fáradhatatlan lelképásztortól, a feledhetetlen principalis barától, — végre a régi tanítványok nevében *Lénárd Ede* szamos-dobi káplán alkalmi költeményét szavalta el.

Mire lebocsátották a koporsót, alágördült a göröngy, s a nemes lélek porsátorát elzará szemeink elől. De emléke, mely áldott legyen, élni fog közöttünk!

Szathmár, 1899. április 16.

Makai Elek,
ev. ref. s. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gyülekezeteink köréből.** Az ujonnan alakult *vadász-erdői* egyházba f. év jan. 23-án Miklovicz József volt szentesi isk. lelkész a szintén ujonnan alakult *igazfalvai* egyházba pedig f. év apr. 11-én Szabó Béla kunágotai lelkész választott lelkészszé. Mindakettő meghívás útján egyhangulag. A földművelésügyi minisztérium minden telepese egyházat tetemes földadományozásban részesíti, templomot, lelk. lakot épített.

— **Érettségi vizsgálat a debreceni ev. ref. főgymnasiumban.** A f. é. érettségi vizsgálatok a debreceni ev. ref. főgymnasiumban a következő időben és sorrendben tartatnak: 1. Írásbeli érettségi vizsgálat. május 15—19-ig. 2. Szóbeli érettségi vizsgálat: június 22. és következő napjain a közben eső vasárnap kivételével. Jelentkezni lehet az írásbeli vizsgálatra május 14. déli 12 óráig. A VIII. osztály magánvizsgálata: május 11-én d. e. írásbeli, május 12-én egész nap szóbeli vizsgálat. *Az igazgatóság.*

— **A Magyar Prot. Irodalmi Társaság Debrecenben.** A Prot. Irod. Társaságot meghívta Debrecen, hogy legközelebbi közgyűlését városunk falai között tartsa meg. E tárgyban e hó 21-én *Kiss Aron* püspök, gr. *Dégenfeld József* egyh. kerületi főgondnok és főispán s *Simonffy Imre* polgármester s a debreceni egyház főgondnokának elnökleite alatt tanácskozott egy a város és prot. egyház több kiváló férfaiából álló értekezlet, mely lelkesedve, egyhangulag megállapodott abban, hogy a debreceni egyház és Debrecen szab. kir. városa nevében fölkéri a társaságot, hogy őszi közgyűlését, szeptember havában, városunkban tartsa meg. A meghívót már elküldötték a társaság elnökéhez, *Gyurátz Ferencz* ág. hitv. evang. püspökhöz Pápára. Örvendetes és nagyjelentőségű ténynek tartjuk e meghívást s majdan a társaságnak városunkban leendő gyülekezését. Meg vagyunk róla győződve, hogy első sorban a tiszántúli egyházkerület imponáns számban fog a gyűlésen megjelenni, de reméljük, hogy Debrecen széles Magyarországról mindenünnen fogja vonzani a társaság tagjait. Mi édes örömmel és szíves szeretettel várjuk őket. Debrecen tudja, hogy a hazai protestantismus szellemi aristokráciáját fogadja vendégeül s ha egyszer érte lángra gyuladt, egész szívét-lelkét elébe önti. Mig a szép és nagy idő eljön is, illő módon készítjük magunkat és városunkat a méltó fogadásra. Meg fogjuk mutatni, hogy Debrecen még mindig a magyar kálvinismus phókusa.

— **A debreceni tanári kör gyűlése.** A debreceni tanári kör e hó 22-én a kollégiumban *Dóczi Imre* elnökleite alatt gyűlést tartott. Ez alkalommal a körnek kedves vendégei is voltak: a debreceni felsőbb leányiskola összes tanítónői megjelentek élükön *Kalocsa Róza*, internatusi igazgatónővel. A gyűlés legfőbb tárgyát ugyanis *Dóczy Gedeon* leányiskolai igazgató tartalmas, kimerítő és mélyreható felolvasása képezte a *felsőbb nőképzésről*, mely a tárgyat történeti fejtegetésekkel is mindenfelől megvilágosította s általános tetszésre talált. A felszólalók (*Dóczi Imre*, *Kardos*

Albert, *S. Szabó József*) mindannyian nagy elismeréssel szoltak a felolvasásról s végül a kör egyhangulag elfogadta felolvasó propositióit, melyek közül leglényesebb az, amely a nőnevelés törvényes rendezését sürgeti. — Az elnöki és titkári jelentéseken kívül végre a kör még elhatározta, hogy a legközelebb május hóban tartandó gyűlésen a debreceni tagtársak *vendégeül fogadják a nyiregyháziakat*, viszonzásul azon meleg vendégszeretetért, melyet a múlt évi decemberben részükről tapasztaltak.

— **Az új tanterv az állami középiskolákban** az első osztályra nézve már a jövő tanévvel életbe fog lépni. A miniszter erre nézve határozott nyilatkozatot tett már budget-beszédjében s a mint hírlík, igen rövid időn ki fog adatni az így intézkedő hivatalos rendelet is. A jövő tanév folyamán remélhetőleg gyorsabb tempóban fog haladhatni a revisionalis törekvés teljesebb előkészítése is, úgy, hogy remélni lehet, hogy átmeneti intézkedéssel majd az új tanterv teljes keresztülvitele nem fog nyolc esztendőbe kerülni.

— **A vallás- és közoktatási tárca költségvetésének** tárgyalása alkalmából érdekes kimutatást közölt az „Országos Középiskolai Tanáregyesület Közlönye” arról, hogy az egyes európai államok költségvetésében mekkora összeggel és mekkora aránnyal szerepelnek a vallás- és közoktatásügy költségei. A vallás- és közoktatásügyi budget az egész állami budgetnek 1898-ban Angliában 10.5%-a, Franciaországban 6.3%-a, Porosz királyságban 5.7%-a, Ausztriában 4.0%-a, Magyarországon 2.6%-a, Olaszországban (csak a közoktatási budget) 2.5%-a, Oroszországban (csak közoktatás) 2.0%-a, Romániában 12.7%, Bulgáriában (1894.) 11.7%-a, Szerbiában 7.6%-a, Görögországban 6%-a. Látható, hogy egész Európában csak az egy Oroszország van mögöttünk, — mivel Olaszország valamivel kisebb arányszámában nincsenek benne a vallásügyi kiadások. Ausztria aránylag jóval többet költ iskoláira, mint mi. De rendkívül tanulságos a kimutatásban az, hogy a fejlődésre utalt Balkán-államok még Anglián is tútesznek, mert érzik, hogy nagyobb erőfeszítést kell kifejteniök, ha a mulasztásokat pótolni akarják s a nemzeti boldogulásnak biztos alapot akarnak vetni. — Jó lesz végre tudnunk, hogy a mellettünk s ellenünk növekvő Románia anyagi erejének ötször akkora részét fordítja a népnevelésre, mint mi. Az igaz, hogy nálunk az államon kívül felekezettek, községek s alapok szintén tekintélyes összeget költenek iskolára, de ez így van többnyire a külföldön is.

Szerkesztői üzenet.

Falusi kérdezősködő. Sajnálattal nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az egyetemes konvent nevében bármiféle nyilatkozatot is tehetnénk. Különben a szóban forgó intézkedés indokait a jegyzőkönyv meg fogja világítani.

TARTALOM-JEGYZÉK: Nézetek az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről. Ritoók Zsigmond. — Tárca: Tóth Sámuel jellemzése. Balogh Ferenc. — Közéletünk: Még egyszer a nagykoru férjetlen nő egyház- és családtagok egyházi adózásáról. Hager Miklós. — A szatmári ev. ref. egyházmege tavaszi közgyűlése. F. Varga Lajos. — A debreceni egyházmege közgyűlése. Sz. L. — A felső-szabolcsi egyházmege egyházi értekezlete és közgyűlése. Lic. Rácz Kálmán — Irodalom. — Nekrológ. Tóth Sámuel. Balogh Ferenc. — Tabajdi Lajos. Makai Elek. — Különfélék. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat ösztöndijra.

A boldog emlékezetű Nagy József által külföldi egyetemek látogatására készülő ifjak segélyezésére tett 10.000 forintos ösztöndíj évi 500 forint kamata ez évben 1899/900-ra lelkészi vagy tanári pályára készülő ifjaknak fog kiadatni.

Pályázhatnak:

a) magyarszületésű, ev. ref. vallású, a debreceni főiskolában felsőbb tudományok hallgatását bevégezett ifjak, kiknek

b) kitűzött életpályájuk a lelkészi vagy tanári;

c) a latin klaszikusokat értik, a görög nyelvtanból érettségi bizonyítványuk szerint jeles osztályzatuk van, a német nyelvet birják, s a francia nyelvben is jártasak annyira, hogy az e nyelvben irt könyveket megértik.

A folyamodványok, kellőleg felszerelve *f. évi junius 1-ig* a püspöki hivatalhoz adandók be.

Debrecen, 1899. április 27.

Kiss Áron,
püspök.

Pályázat vallástanári állásra.

A *szatmár-németi* államilag segélyezett ev. ref. főgymnasium fentartótestülete pályázatot hirdet egy — elhalálozás folytán megüresedett — *rendes vallástanári tanszékre*.

Javadalmazás: 1200 frt évi törzsfizetés és 240 frt lakbér, évnegyedenként előre fizetve a főgymn. pénztárából. A törzsfizetés a fizetési osztályok szerint 1400, illetőleg 1600 frt-ig emelkedhetik. Ezenkívül ötöd-éves korpótlék: 100—100 frt öt ízben.

Önként értetik, hogy csakis ev. ref. vallású folyamodók pályázatait vétetnek figyelembe.

Rendes vallástanárul csak olyan pályázó választható, kinek vallástanári képesítésén kívül középiskolai tanári oklevele is van és előnyben részesülnek azok, kiknek tanári oklevelük a középiskolában tanított nyelvekre, de különösen a *magyar és német nyelv*re szól.

A megválasztott rendes tanár jogos és kötelezett tagja lesz az Országos tanári nyugdíjintézetnek.

A megválasztott tanár kötelessége: tanítani a vallást az ig. tanács által meghatározandó osztályokban, továbbá a téli hónapokban — és pedig november 1-től március 19-ig vasárnaponként iskolai istentiszteletet tartani és a növendékeket a confirmatióra előkészíteni; ezenkívül szaktárgyaiból is tanítani bizonyos óraszámig, úgy azonban, hogy tanóráinak összes száma legfeljebb 20 lehet.

A fent megjelölt képesítéssel, illetve tanári oklevéllel bíró pályázók hiányában az állás egy évre helyettes tanárral fog betöltetni, kinek 800 frt évi javadalom biztosítottatik.

Pályázni kívánók felhivatnak, hogy a főgymn. fentartótestületéhez intézett folyamodványukat, keresztleveleikkel, végzett tanulmányaikról, képesítésükről, eddigi szolgálatukról és egészségi állapotukról szóló bizonyítványaikkal együtt a főgymn. igazgató-tanácsának elnöke — Dr. Farkas Antal — címére (Szatmár) *f. évi május hó 31-ig* küldjék be.

A választás a fentartótestület jogkörébe tartozik. A megválasztott állását 1899 szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Szatmár, 1899. április 25.

Farkas Antal,
ig. tanács elnök.

Felhívás

a segédlelkész és a theol. akadémiát végzendő lelkészjelöltekhez.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület *belső-somogyi egyházmegyéjében*, több segéd- és helyettes lelkészre lévén szükség: az egyházmegyébe belépni akaró segédlelkészeket és végzendő theologus urakat, azon értesítéssel hívom fel az alólirottul leendő jelentkezésre, hogy a számukra fentálló állásokat, *bármely időben* elfoglalhatják.

Tájékozásul szolgáljon, hogy a *belső-somogyi egyházmegyében* 64 anyaegyházunk van, melyből — ez idő szerint — három rendes lelkészi állás üresedésben áll. A segédlelkészek száma — a missiói helyettes lelkészeket nem számítva — három: tehát a leendő segédlelkészek jövőjére a helyzet feltétlenül kedvező.

Homokszentgyörgy (Somogy.), 1899. április 16.

2—2

Barakonyi Kristóf, esperes.

Pályázat.

A *karcagi* ev. ref. egyház *elemi népiskolájánál* megüresedett V-ik fiú és III-ik b) leányosztály *rendes tanítói állására* pályázat nyittatik. Javadalom egyenként: 500 frt évi készpénz törzsfizetés és 50 frt lakbér. Évnegyedenként előre fizetve az egyházi pénztárból. Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanítók. A megválasztottak kötelesek a tiszántúli ev. ref. egyházkerület A) tanterve szerint a reájok bizott osztályt tanítani. Az egyháztanács fenntartja azon jogát, hogy a megválasztottakat bármely osztályban is alkalmazhatja. Egy évi sikeres működés után állandósíttatnak. Az állomások *f. évi szept. 1-én* mulhatlanul elfoglalandók. A kellőleg felszerelt kérvények *1899. évi május 12-ig bezárólag* nyújtandók be alulírotthoz.

Karcagon, 1899. április 17-én.

Hajnal Elek,

2—2

ev. ref. lelkész, s isk. biz. elnök.

Pályázat kántor-tanítói állásra.

A *resicai* (Krassó-Szörénymegye) ev. reform. I—VI. osztályu vegyes iskola *kántor-tanítói* hivatalára pályázat nyittatik. Javadalom: 1. Két szoba és egy konyhából álló lakás az egyház épületében. 2. Tandíj. Csak a más vallású és nemzetiségű iskolánkba járó gyermekek után fizettetik, ha azok szülei, mint vegyes házasok, az egyház fentartásához nem járulnak. A folyó iskolai évben 200 frtnál több folyt be, egy-egy gyermek után havi 1—1 frttal. A tandíj teljesen a tanítót illeti, de, minthogy a tandíj-fizetők száma sok tekintetben függ a tanító személyiségétől, díjlevélbe csak 40 frt vétetett. 3. Temetési stóla: 6 frt remélhető. 4. 354 frt évi államsegély. Mellékjövedelem remélhető.

A megválasztandó köteles az iskolának a tiszántúli egyh. ker. által kiadott C) tanterv szerint vezetése, vasár- és ünnepnapokon a gyülekezeti éneklés vezetésére, körlelkész akadályoztatása esetén helyette vasárnap délelőttönként inádságból álló lelkészi szolgálat s a nagy ünnepek második napjának reggelén a templomi szolgálat végzésére.

Mivel az államsegély csak okleveles tanító részére folyósíttatik, ilyen pályázók kérvényei *f. évi május 15-ig* a resicai ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldendők. Az állomás a lehető legrövidebb idő alatt elfoglalandó.

Resicán, 1899. április 24.

1—2

Zöld József, ev. ref. lelkész.

Pályásat.

A *kisujzállási* államilag segélyezett ev. ref. főgymn. igazgatótanácsa pályázatot hirdet a következő rendes tanszékekre:

1. Egy *német-magyar* vagy *német-latin*,
2. Egy *természettan-mennyiségtan*,
3. Egy *történet-latin*,
4. Két *latin-görög*.

Az első tanszéke általában protestáns, a többiekre pedig csak ev. ref. vallásúak pályázhatnak. A megválasztottak az orsz. tanári nyugdíjintézetnek tagjai lesznek.

A rendes tanár törzsfizetése 1200 frt, lakpénze 200 frt, az egyházi pénztárból, havi előleges részletekben. Rendszerül öt ízben 100—100 frt ötödéves korpótlékban is. A rendes tanár törzsfizetése fokozatosan 1600 frtig emelkedhetik.

Oklevéllel nem bíró tanárjelölt helyettes tanárul alkalmaztatik, 800 frt évi fizetéssel, szintén havi részletekben előlegesen kiszolgáltatva.

Az első és második tanszékekre pályázók, miután azok állami kinevezés alá esnek, kérvényeiket a nm. Vallás és Közokt. Miniszterhez intézzék, a harmadik és negyedik tanszékekre pályázók pedig a fentírott igazgatótanácshoz; mindez állásokra a kellően fölszerelt kérvények *f. évi június hó első napjáig* nyújtandók be az alantírott elnökhöz.

A megválasztott és kinevezett okleveles tanár egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni; hivatalát *f. évi szeptember 1. napján* tartozik elfoglalni.

Kelt Kisujzállás, 1899. április 21.

1—2.

Gulyás Lajos,
ev. ref. lelkész, ig. tan. elnök.

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczen, Széchenyi-utca 34. sz.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona és harmonium építészeti műtermem

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a **legjutányosabb árban, a legújabb rendszer szerint készítek.**

Továbbá **régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására** is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása csekély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szives pártfogását kérve becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,
műorgona-építő.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ezen legelterjedtebb és legjobb hírnévnek örvendő az ország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe,

tisztelettel tudomásul hozza, hogy a tavaszi idényre szükséges kész árukkal dusan el van látva s a nagytiszteletű urak b. pártfogását úgy, mint eddig továbbra is kéri.

Ruhák megrendelésre, mérték szerint is készíttetnek.

Czégemre kérek figyelni!

NEUMANN M. czége 54 év előtt lett alapítva.